

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

06.04 - МКР. 1526 «С» 2024.11.09. 001. ПЗ

КАЛЬЧУК ОЛЕСЯ СЕРГІЇВНА

2024 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет захисту рослин, біотехнологій та екології

УДК 502.175:630*27(477.87-751.3)

ПОГОДЖЕНО

Декан факультету

захисту рослин, біотехнологій

та екології

_____ Коломієць Ю.В.

« ____ » _____ 2024 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

екології агросфери та

екологічного контролю

_____ Наумовська О.І.

« ____ » _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Проведення СЕО в містах України»

Спеціальність _____ 101 «Екологія» _____

(код і назва)

Освітня програма «Екологічний контроль та аудит»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант ОПШ, к.с.-г.н., доцент

(науковий ступінь та вчене звання)

Керівник магістерської роботи

к.с.-г.наук, доцент

(науковий ступінь та вчене звання)

Виконала магістр П р.н.

(підпис)

(підпис)

(підпис)

Ладика М.М.

(ПБ)

Паламарчук С.П.

(ПБ)

Кальчук О.С.

(ПБ студента)

КИЇВ-2024

**Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Факультет захисту рослин, біотехнологій та екології
Кафедра екології агросфери та екологічного контролю**

**Освітній ступінь «Магістр»
Спеціальність 101 «Екологія»**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
екології агросфери та екологічного
контролю
_____ **Наумовська О.І.**
« ____ » _____ 2024 р.

**З А В Д А Н Н Я
НА ВИПУСКНУ
МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Кальчук Олесі Сергіївні**

(прізвище, ім'я, по батькові)

3. Тема роботи **«Проведення СЕО в містах України»**
керівник роботи к.с.-г.н., доцент Паламарчук Світлана Петрівна,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
2. Строк подання студентом роботи 15 жовтня 2024 року
3. Вихідні дані до роботи: карти, табличний матеріал, висновки
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
- 4.1. Проаналізувати законодавчу та нормативно-правові бази щодо проведення стратегічної екологічної оцінки
- 4.2. Здійснити аналіз документів державного планування міст України
- 4.3. Дослідити результати впровадження в містах документів державного планування України та їх результати.
- 4.4. Узагальнити інформацію щодо документів державного планування та

розробити відповідні висновки

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Паламарчук С.П.		
2	Паламарчук С.П.		
3	Паламарчук С.П.		

6. Дата видачі завдання 1 вересня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів випускної магістерської роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Складання літературного списку згідно теми	Вересень-жовтень	
2	Обробка і оформлення вихідних даних	Листопад-грудень	
3	Опрацювання та узагальнення інформації	Лютий-березень	
4	Формування висновків і рекомендацій	Травень-вересень	

Магістр

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота складається з: 75 с., табл. – 5, рис. – 9, списку використаних джерел – 59.

Об’єкт дослідження: документи державного планування

Предмет дослідження – міста України

Мета дослідження – провести аналіз документів державного планування щодо проведення стратегічної екологічної оцінки в містах України.

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов’язана з необхідністю розв’язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Стратегічна екологічна оцінка стратегій, планів і програм дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом’якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування.

Ключові слова: оцінка впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка, документи державного планування.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
I. СТАНОВЛЕННЯ СЕО В УКРАЇНІ	10
1.1. Основи стратегічної екологічної оцінки	10
1.2. Порівняльна характеристика СЕО і ОВНС	15
1.3. Реалізація екологічної оцінки в Україні	20
II. ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ СЕО В УКРАЇНІ	27
2.1. Нормативно-правові документи при застосуванні СЕО	27
2.2. Основні етапи звіту стратегічної екологічної оцінки	30
III. ОСНОВНІ ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ СЕО В МІСТАХ УКРАЇНИ	36
3.1. Підготовка заяви про обсяг СЕО	36
3.2. Звіт про стратегічну екологічну оцінку	43
3.3. Досвід проведення СЕО стратегій розвитку в українських містах	46
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Стратегічна екологічна оцінка стратегій, планів і програм дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування.

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи. Метою СЕО є забезпечення високого рівня охорони довкілля та сприяння інтеграції екологічних факторів у підготовку планів і програм для забезпечення збалансованого (сталого) розвитку.

В Україні створені передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування та національної практики застосування екологічної оцінки. Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Засади екологічної політики України визначені Законом

України «Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року» (ухвалено Верховною Радою України 21 грудня 2010 року).

В цьому законі СЕО згадується в основних принципах національної екологічної політики, інструментах реалізації національної екологічної політики та показниках ефективності Стратегії. Зокрема, одним з показників цілі Стратегії «Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління» є показник «Частка державних, галузевих, регіональних та місцевих програм розвитку, які пройшли стратегічну екологічну оцінку – відсотків».

У 2012 році Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України (від 17.12.2012 р. № 659) затверджено «Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації)». Зокрема, відповідно до цього плану потрібно привести нормативно-правову базу України у відповідність до вимог «Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище».

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» був прийнятий Верховною Радою України 4 жовтня 2016 р., а 1 листопада Президент України надав пропозиції до законопроекту. 17 січня 2017 р. Верховна Рада України не підтримала доопрацювання законопроекту. 21 лютого 2017 р. у Верховній Раді України було повторно зареєстровано нову редакцію законопроекту «Про стратегічну екологічну оцінку» (реєстраційний № 6106).

Метою законопроекту є встановлення сфери застосування та порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування на довкілля. Законопроект, розроблений на виконання пункту 239 плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, спрямований на імплементацію Директиви 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 р. про оцінку наслідків окремих планів та програм для довкілля. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку»

був ухвалений Верховною Радою України 20 березня 2018 року та 10 квітня 2018 року підписаний Президентом України.

Даний Закон вступив в дію з 12 жовтня 2018 року. Закон встановлює в Україні механізм стратегічної екологічної оцінки (СЕО), який діє в країнах Європейського Союзу та передбачає, що всі важливі документи, зокрема, державні програми, повинні, у першу чергу, проходити стратегічну екологічну оцінку з урахуванням необхідних імовірних ризиків тих чи інших дій для довкілля.

I. СТАНОВЛЕННЯ СЕО В УКРАЇНІ

1.1. Основи стратегічної екологічної оцінки

Вперше екологічна оцінка як оцінка проектів планованої діяльності була запроваджена у США. У 1969 р. Конгрес США прийняв Закон про національну політику у сфері навколишнього середовища (U.S. National Environmental Policy Act, NEPA), який зобов'язав усі федеральні агенції брати до уваги та оцінювати екологічні наслідки проектів законодавчих документів і проектів господарської діяльності.

Екологічна оцінка (англ. environmental assessment, EA) — процес систематичного аналізу та оцінки екологічних наслідків запланованої діяльності, консультацій із заінтересованими сторонами, а також врахування результатів цього аналізу та консультацій у плануванні, проектуванні, схваленні та провадженні такої діяльності.

З часу своєї появи екологічна оцінка була суттєво вдосконалена. Нині оцінка впливу на навколишнє середовище широко використовується на національному рівні в багатьох країнах світу для оцінки проектів планованої діяльності. Найбільш вагомими тенденціями розвитку екологічної оцінки та її механізмів спостерігаються в тих країнах, які першими її застосували, зокрема це США (1969 р.), Австралія (1973 р.), Канада (1973 р.), Нова Зеландія (1973 р.) і Франція (1976 р.).

Екологічна оцінка широко застосовується упродовж останніх десятиріч і на міжнародному рівні, а саме:

- у 1985 р. була прийнята Директива Європейського економічного співтовариства з екологічної оцінки;
- Світовий Банк та інші міжнародні організації визначили процедуру екологічної оцінки, яка має сприяти впровадженню процесу оцінювання в багатьох країнах з метою забезпечення інвестиційної привабливості проектів;
- у Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо) визначено принципи і

положення щодо екологічної оцінки проектів та іншої діяльності, що мають транскордонний вплив;

- у 1992 р. у Рамковій конвенції ООН про зміну клімату та Конвенції про біологічне різноманіття введено додаткові вимоги до екологічної оцінки.

Вчені країн Заходу виділяють 4 основні етапи розвитку екологічної оцінки:

- 1) початковий — введення основних принципів, організаційних заходів і аналітичних методів проведення екологічної оцінки (початок 70-х рр. ХХ ст.);

- 2) розширення масштабів — поступове залучення до екологічної оцінки соціальних та інших факторів (здоров'я людей, ризик тощо), удосконалення можливостей участі громадськості, приділення більшої уваги управлінню впливом (кінець 70-х — початок 80-х рр. ХХ ст.);

- 3) переорієнтація процесу — підвищена увага до кумулятивного впливу; інтеграція екологічної оцінки проектного рівня з розробленням стратегій, планів, програм і регулюванням, а також введення моніторингу, аудиту та інших післяпроектних процедур (середина — кінець 80-х рр. ХХ ст.);

- 4) наближення до сучасної моделі збалансованого розвитку — розроблення СЕО, нові вимоги до екологічної оцінки, а також розроблення методологічних засад проведення інтегрованої оцінки.

Поява СЕО викликана тим, що у 80-х роках ХХ ст. зріс інтерес до аналізу можливих екологічних наслідків, що стосуються не тільки проектів будівництва конкретних господарських об'єктів, а й стратегічних рішень: планів територіального та галузевого розвитку, комплексних програм, стратегій, нормативно-правових актів.

Аналіз екологічних наслідків стратегічних рішень отримав назву «стратегічна екологічна оцінка» (СЕО). Стратегічна екологічна оцінка є другою після ОВНС стадією розвитку екологічної оцінки.

У 1990 р. уряд Канади видав Директиву про екологічну оцінку проектів політик, планів і програм, яка була оновлена в 1999 р. У Директиві визначено

необхідність розгляду міністерствами і відомствами потенційних впливів на довкілля політик, планів і програм.

У Директиві чітко визначено зобов'язання міністерств і відомств: вони повинні враховувати масштаби і характер ймовірних екологічних наслідків кожної стратегічної ініціативи та необхідність вживання запобіжних заходів зі зменшення або усунення несприятливого впливу. Рішення щодо реалізації стратегічної ініціативи має враховувати результати СЕО, яка використовується для сприяння досягненню цілей збалансованого розвитку Канади. СЕО упродовж останнього десятиріччя застосовується у 27 країнах ЄС, в Австралії, Канаді, Новій Зеландії та США.

СЕО застосовують міжнародні агентства допомоги розвитку, а також міжнародні фінансові організації, такі як Світовий Банк та Європейський банк реконструкції та розвитку.

Останнім часом активно впроваджуються превентивні заходи з мінімізації негативних наслідків забруднення навколишнього середовища і виснаження природних ресурсів, екологічні питання враховуються в процесі прийняття практичних рішень щодо досягнення ефективного еколого-економічного розвитку суспільства.

Першочерговим завданням постає питання впровадження таких шляхів рішень, що сприяють запобіганню можливого несприятливого впливу, наслідками якого є негативні зміни в навколишньому середовищі. Відомо, що попередження негативних наслідків та ризиків у процесі прийняття рішень ще на стадії планування і проектування виявляється набагато дешевшим, ніж вжиття заходів з нейтралізації, компенсації, відшкодування заподіяного економічного збитку.

На жаль, на сьогодні діючі методи управління у сфері екологічної політики нашої країни наразі не забезпечують раціонального використання й відтворення природних ресурсів та зупинення зростання рівня забруднення й погіршення якості навколишнього природного середовища.

Для вирішення існуючих проблем необхідно застосувати ефективні та

інноваційні інструменти екологічної політики. До таких інструментів належить стратегічна екологічна оцінка, що спрямована на реалізацію й охорону екологічних прав та інтересів людини, шляхом інтеграції екологічних пріоритетів у плани та програми соціально-економічного розвитку суспільства.

Враховуючи вимоги сучасного економічного розвитку України, міжнародних зобов'язань та європейських принципів, постає питання імплементації нових ефективних важелів екологічної політики. Тому тільки удосконалення та запровадження нових механізмів та інструментів управління екологічною політикою на всіх ієрархічних рівнях буде стимулювати про екологічну поведінку суб'єктів господарської діяльності та суспільства взагалі. При загальній спрямованості державної стратегії переходу на засади сталого розвитку особливої актуальності набуває управління охороною навколишнього природного середовища, раціональним використанням природних ресурсів та безпекою життєдіяльності людини. Проте, відчувається відсутність ефективної системи управління, що зумовлює вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління шляхом включення екологічної складової у програми розвитку секторів економіки.

Одним з інструментів забезпечення збалансованості екологічної політики є стратегічна екологічна оцінка, і на сьогодні її використовують практично в усіх країнах світу як "превентивний", попереджувальний інструмент екологічної політики. Така оцінка заснована на простому принципі: легше виявити і запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявити і виправляти їх на стадії її здійснення.

Таким чином, вона зосереджена на всебічному аналізі можливого впливу запланованої діяльності на довкілля і використанні результатів цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків. Такий підхід стає особливо актуальним з огляду на поширення уявлень про збалансований розвиток, оскільки він дає змогу враховувати, поряд з економічними,

екологічні фактори вже на стадії формулювання цілей, планування та прийняття рішень про здійснення тієї чи іншої діяльності.

Насамперед зазначимо, що поява та еволюція поняття стратегічної екологічної оцінки (СЕО) почалась в США ще у 1969 р., що було зумовлено розширенням завдання екологічної оцінки у загальному підході – "environmental assessment" Під впливом ідей сталого розвитку в 1975 р. екологічна оцінка поступово трансформується у комплексну систему процедур екологічного обґрунтування управлінських рішень всіх рівнів, що охоплює екологічну оцінку проектів та екологічну оцінку правових актів (політик, планів, програм), спрямованих на регулювання розвитку діяльності суспільства [1].

На цей час використовується єдиний термін "environmental impact assessment", що означає "оцінка впливу на довкілля", більш зрозуміла як ОВНС. Далі це поняття відпрацьовується понад сорок років і в підсумку знаходить визнання як екологічна оцінка проектного рівня [2].

Проте з часом задачі екологічної оцінки стають складнішими, практика застосування екологічної оцінки стратегічних рішень набуває специфічних рис і процедурних особливостей. Таким чином виникає необхідність уточнювати, про яку процедуру йдеться – про екологічну оцінку проектів діяльності (об'єктну екологічну оцінку) чи екологічну оцінку актів управління (стратегічну екологічну оцінку) [3]. А прийняття Директиви про СЕО розставило все на свої місця, розділивши поняття на: екологічну оцінку проектів (ЕОП) та стратегічну екологічну оцінку (СЕО) [4].

Отже, виділяють три основні етапи розвитку та запровадження СЕО: Етап становлення (1970-1989 рр.) – створення певних законодавчих і політичних прецедентів для СЕО, зокрема запровадження оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС). Однак її роль, як і сфера застосування, була обмежена декількома країнами (деякі штати США), решта використовувала окремі елементи СЕО.

Етап офіційного оформлення (1990-2000 рр.). У цей період збільшується

кількість країн, що запроваджує принципи СЕО в найрізноманітніших формах. У деяких країнах вимога про здійснення СЕО планів і програм була прийнята окремими від ОВНС законодавчими й нормативними актами (Канада, Данія), у вигляді екологічної оцінки політики й планів (Великобританія), шляхом реформування законодавчої основи ОВНС (Чехія, Словенія), шляхом включення її в процедуру управління ресурсами та збереження біологічного різноманіття (Нова Зеландія). Етап розповсюдження (2001 р. – дотепер) – період загального прийняття СЕО та її подальшої імплементації як результату розвитку законодавства й екологічної політики.

З 2001 р. Стратегічна екологічна оцінка є обов'язковою для держав-членів Європейського Союзу. Застосування СЕО в ЄС регулюється "Директивою 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище". Законодавство України щодо проведення екологічної оцінки планів та програм частково відповідає вимогам Директиви 2001/42/ЄС. Тому побудова національної процедури СЕО є важливим завданням сьогодення у справі розвитку та адаптації екологічного законодавства України до норм Європейського Союзу.

1.2. Порівняльна характеристика СЕО і ОВНС

Стратегічна екологічна оцінка — це достатньо новий підхід, який, хоча й базується на концепції та принципах оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) певних проектів, проте, на відміну від ОВНС, передбачає оцінку комплексного впливу на довкілля стратегій, планів, програм або проектів законодавчих актів (рис. 1.1).

Об'єктами СЕО можуть бути будь-які ініціативи стратегічного характеру більш високого рівня, ніж окремі проекти. Це такі ініціативи, як законодавчі та нормативні акти, міжнародні угоди, проекти стратегій і планів,

галузеві та регіональні плани розвитку, загальнодержавні програми, державні цільові програми, територіальні плани та схеми розвитку.

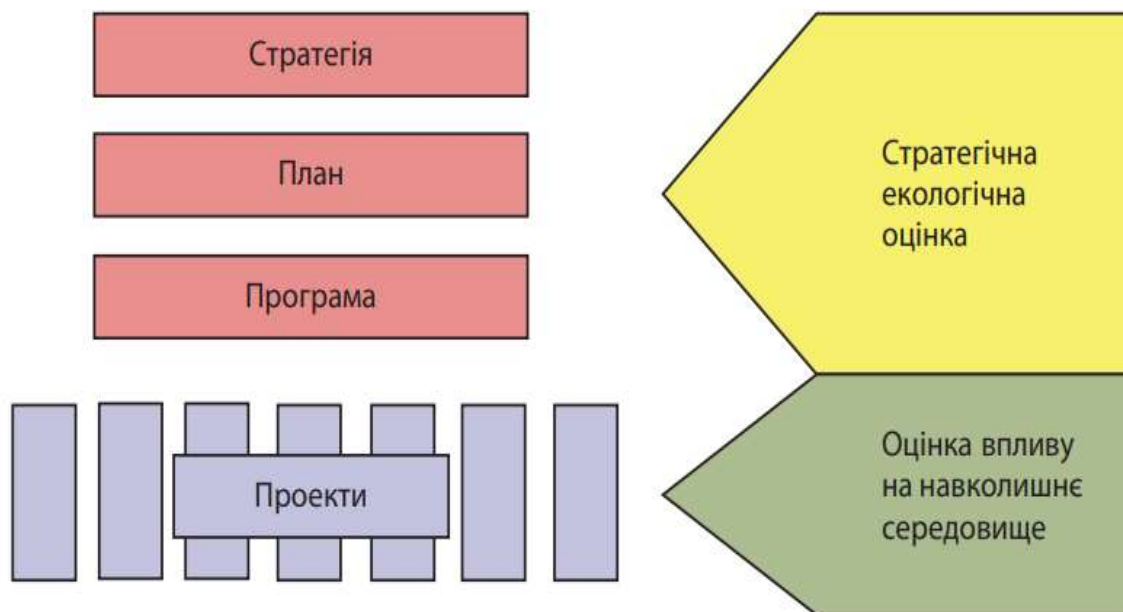

Рис. 1.1. Об'єкти стратегічної екологічної оцінки та ОВНС

СЕО передбачає дотримання ряду аналітичних принципів і принципів активної участі, які спрямовані на комплексну оцінку впливу СПП на довкілля. СЕО можна схарактеризувати як сукупність принципів і різноманітних інструментів, а не як єдиний незаперечний директивний підхід.

СЕО розглядається як перспективна методологія для розвитку та удосконалення процесів планування загалом та інтегрування екологічної складової в різноманітні стратегії, плани та програми. Результати такої оцінки не є самоціллю. Вони мають бути інкорпоровані в документи, що стали об'єктом СЕО, а також враховані під час практичної реалізації СПП. Якщо в процесі оцінки будуть виявлені суттєві негативні впливи на довкілля, проект СПП має бути скоригований, щоб запобігти виникненню таких впливів або передбачити заходи з їх зменшення чи послаблення.

«Стратегічність» СЕО полягає в тому, що процес оцінювання розпочинається з моменту ініціації розроблення СПП та інтегрується в процес

розроблення СПП. Завдяки цьому результати СЕО можуть мати вирішальне значення для прийняття важливих рішень стосовно вибору території, на якій буде втілюватися задум, та механізмів, інструментів і технологій, що забезпечать досягнення стратегічних цілей.

Наш економічний і соціальний добробут прямо залежить від стану природних ресурсів та якості довкілля. Вичерпання природних ресурсів і зростання антропогенного навантаження на довкілля потребують стратегічного управління. СЕО допомагає поєднати екологічні, соціальні та економічні питання в процесі стратегічного планування. СЕО розуміють як безперервне, все більш широке інтегрування.

З одного боку, це врахування екологічних, економічних і соціальних питань у процесах прийняття стратегічних рішень, а з іншого, велике значення надається повному інтегруванню екологічних, соціальних і економічних чинників у цілісну оцінку збалансованості. Процес СЕО допомагає органам влади, які розробляють СПП, а також особам, що беруть участь у прийнятті рішень, враховувати:

- основні екологічні тенденції, потенціал та обмеження, які можуть впливати на довкілля внаслідок реалізації СПП;
- екологічні цілі та показники, що мають стосунок до СПП;
- можливі значущі екологічні наслідки пропонованих варіантів від впровадження СПП;
- заходи, спрямовані на уникнення, зменшення або усунення негативних впливів на довкілля і на посилення позитивних наслідків СПП;
- позицію або інформацію, надану компетентними органами влади, громадськістю, а у випадку транскордонного впливу — й іншими країнами.

Якщо особи, які приймають рішення, можуть оцінити наслідки різних варіантів розвитку та знають позицію заінтересованих сторін щодо цих варіантів, вони мають більше можливостей досягти збалансованості розвитку. Тому СЕО має застосовуватися на стадії, коли особи, відповідальні за

прийняття рішень, здатні вплинути та врахувати можливий вплив певної стратегії на довкілля.

Проведення СЕО допомагає уникнути поганого планування (відомо, що погане планування призводить до поганого виконання) та реалізувати процес компетентного стратегічного планування, спрямованого на збалансований розвиток. Цьому процесу мають сприяти такі цілі та завдання СЕО:

1. Врахувати екологічні пріоритети та пріоритети збалансованого розвитку в процесі розроблення СПП. Пріоритети розвитку не повинні суперечити екологічним пріоритетам. Вони мають визначатися шляхом аналізу внутрішніх (якість довкілля, тенденції зміни стану довкілля, наявність умов і ресурсів тощо) і зовнішніх (нормативно-правова база, інституційна організація, якість людських ресурсів, визначені цілі розвитку місцевого, регіонального та національного рівнів тощо) чинників.

На практиці це означає, що будь-яка планована діяльність, яка даватиме початкову економічну вигоду, але зрештою призводитиме до погіршення якості довкілля, виснаження природних ресурсів, порушення балансу демографічних процесів, погіршення соціальних показників тощо, буде суперечити принципам збалансованого розвитку і не буде відповідати екологічним пріоритетам, а тому й не повинна бути компонентом стратегічних документів.

2. Зібрати та проаналізувати інформацію, необхідну для прийняття виважених рішень з урахуванням думок заінтересованих сторін. Прийняття рішень має бути обґрунтованим, а обґрунтованість потребує аналізу максимально можливої кількості достовірних даних та інформації. Саме така інформація — демографічні показники й тенденції зміни стану населення, оцінка трудових, природних, інтелектуальних та інших ресурсів, природні умови, бачення заінтересованих сторін тощо — повинна бути зібрана, впорядкована та проаналізована. Запорукою успіху має бути максимальне залучення громадськості, починаючи з перших етапів проведення СЕО,

оскільки це забезпечить збалансованість рішень і ефективність їх впровадження.

3. Оцінити ймовірний вплив на стан довкілля та здоров'я людей стратегічних варіантів і запропонованих заходів. Аналіз зібраної об'єктивної й повної інформації дає можливість оцінити ймовірний вплив планованої діяльності на стан довкілля та здоров'я людей, а отже, обрати той варіант, який дасть можливість нейтралізувати такий вплив чи мінімізувати його до прийняттого рівня.

4. Визначити умови для екологічно виваженої реалізації стратегічних рішень. Досягнення цієї цілі, зазначеної в попередньому пункті, фактично означає ухвалення рішення, оптимального з огляду на економічні, соціальні та екологічні пріоритети та принципи, і його виконання з дотриманням цих принципів і пріоритетів.

Стратегічна екологічна оцінка включає такі етапи:

- визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки;
- складання звіту про стратегічну екологічну оцінку;
- проведення громадського обговорення та консультацій у порядку, передбаченому статтями 12 та 13 Закону, транскордонних консультацій у порядку, передбаченому статтею 14 Закону;
- врахування звіту про стратегічну екологічну оцінку, результатів громадського обговорення та консультацій;
- інформування про затвердження документа державного планування;
- моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Структура заяви про визначення обсягу СЕО та звіту про СЕО, інформація про вимоги до організації громадських обговорень, консультації з органами державної влади, моніторингу, представлені в тексті Закону [4].

Зважаючи на потребу конкретизації положень Закону, для забезпечення його практичної імплементації розроблені методичні рекомендації, затверджені наказом Міністерства екології та природних ресурсів України

«Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування» (від 10 серпня 2018 року №296, із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства екології та природних ресурсів України від 29 грудня 2018 року № 465, від 18 липня 2019 року № 260 [15]), а також критерії, затвержені наказом Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Критеріїв визначення наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення» (від 28 жовтня 2020 № 213) [16].

1.3. Реалізація екологічної оцінки в Україні

Процедура екологічної оцінки є дієвим і перспективним інструментом екологічної політики, за допомогою якого можливо вирішити питання щодо підвищення ефективності планування, а також зниження антропогенного впливу на навколишнє природне середовище. Ефективне використання природних ресурсів і запобігання забрудненню навколишнього природного середовища шляхом екологічної передбачливості й розважливості визнано головним пріоритетом у низці офіційних документів України.

Проте, надлишок уваги на соціально- економічній реформі призвів до послаблення екологічної політики та інституцій, дієвості контролю за дотриманням екологічних вимог, сповільнення необхідних змін у законодавстві. Тому, саме ці чинники суттєво вплинули на розвиток екологічної політики як на державному, так і регіональному рівнях [19].

Одним з важливих інструментів забезпечення збалансованості екологічної політики є екологічної оцінки, яка ґрунтується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявити і виправляти їх у процесі здійснення.

Саме тому процедура ОВД зосереджена на всебічному аналізі можливого впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище і використанні його результатів для запобігання або пом'якшення

екологічних наслідків. Такий підхід набуває популярності та стає особливо актуальним з огляду на поширення уявлень про збалансований розвиток, оскільки він дає змогу враховувати одночасно з економічними й екологічними факторами вже на стадії проектування, планування та прийняття рішень про здійснення тієї чи іншої діяльності [20].

В Україні практика проведення ОВД, як відомо, розпочалась до прийняття профільного закону на добровільних засадах за фінансування міжнародних інституцій. У 2009 році в рамках проекту Програми розвитку та інтеграції Криму Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРІК ПРООН) було здійснено ОВД Стратегії сталого розвитку Бахчисарайського району до 2017 року [21].

У процесі ОВД був використаний метод експертних оцінок. У 2013 році у Львівській області було проведено постпроектну стратегічну екологічну оцінку Проекту обласної програми поводження з твердими побутовими відходами на період 2012-2020 р.р.

У цьому випадку експертів із ОВД не було залучено до процесу розробки цієї програми і вони були ознайомлені з проектом обласної програми безпосередньо перед ухваленням рішення щодо її затвердження [22].

У період 2013 року по 2014 рік у рамках діяльності Проектів РЕОП («Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України») і МЕРМ («Місцевий економічний розвиток міст України») було проведено процедуру ОВД для стратегій регіонального розвитку Дніпропетровської та Львівської областей, які реалізовували відповідно Конференційна рада Канади та Федерація канадських муніципалітетів за фінансової підтримки Уряду Канади [2].

У період з 2010 року по 2014 рік у контексті впровадження екологічної складової до практики територіального планування в Інституті географії вперше в Україні виконано спільний німецько-український проект «Ландшафтне планування в Україні» (на прикладі Черкаської області). Пізніше цей проект отримав продовження в іншому проекті, безпосередньо

зорієнтованому на розроблення методології інтеграції екологічних вимог та положень у територіальні плани, зокрема і проведення процедури ОВД [23].

У період 2014-2015 р.р. у цьому ж контексті Програма розвитку ООН розробила і реалізувала проєкт ПРООН-ГЕФ «Інтеграція положень Конвенцій Ріо у національну політику України». У 2014 році розпочалося виконання проєкту спільно з німецькими колегами, завдання якого – практичне забезпечення імплементації екологічної складової у практику регіонального планування, в тому числі шляхом практичного застосування в Україні процедури ОВД.

У період 2016-2018 р.р. Проєкт ПРОМІС ініціював проведення попередньої оцінки (скринінгу), що передуює проведенню повномасштабної СЕО, стратегій розвитку восьми міст-партнерів Проєкту в чотирьох областях: Запорізькій (для міст Енергодар та Бердянськ), Івано-Франківській (для міст Долина, Коломия, Яремче), Полтавській (для міст Полтава та Миргород) і Вінницькій (для Ладижина).

У 2017 році було проведено ОВД Стратегій розвитку п'яти міст – Запоріжжя, Івано-Франківська, Кременчука (Полтавська область), Горішніх Плавнів (Полтавська область) і Хмільника (Вінницька область). Процедура оцінки для трьох останніх міст була проведена в партнерстві з Представництвом Фонду імені Гайнріха Бьоля в Україні. Загалом до 2020 року Проєкт ПРОМІС підтримав проведення СЕО у 16 містах-партнерах. Досвід, що був отриманий у процесі розробки СЕО стратегій розвитку міст і регіонів у період 2013-2018 р.р., можуть використовувати інші міста [2].

Після вступу в дію ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» процедура почала реалізовуватись при прийнятті документів державного планування усіх рівнів [24]. Нами проаналізовано звіти із СЕО, які було проведено з моменту прийняття закону, а саме за період 2017-2020 р.р. З цією метою були опрацьовані дані офіційного сайту Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (розділ «Звіти»), отримані дані наведені в таблиці 1.1.

1.1. Проведення та розподіл кількості звітів по СЕО в Україні за роками

Рік	2019	2021	2022	Разом
Кількість звітів	2	168	438	608

Розподіл проведених процедур стратегічної екологічної оцінки за областями наведений в таблиці 1.2.

1.2 – Розподіл кількості звітів по СЕО за областями

№	Область	Кількість звітів
1	Вінницька область, Вінниця	23
2	Волинська область, Луцьк	28
3	Дніпропетровська область, Дніпро	2
4	Донецька область, Донецьк	101
5	Житомирська область, Житомир	5
6	Закарпатська область, Ужгород	4
7	Запорізька область, Запоріжжя	17
8	Івано-Франківська область, Івано-Франківськ	28
9	Київська область, Київ	78
10	Кіровоградська область, Кропивницький	5
11	Луганська область, Луганськ	6
12	Львівська область, Львів	48
13	Миколаївська область, Миколаїв	45
14	Одеська область, Одеса	7
15	Полтавська область, Полтава	20
16	Рівненська область, Рівне	23
17	Сумська область, Суми	4
18	Тернопільська область, Тернопіль	2

19	Харківська область, Харків	48
20	Херсонська область, Херсон	13
21	Хмельницька область, Хмельницький	5
22	Черкаська область, Черкаси	18
23	Чернігівська область, Чернігів	21
24	Чернівецька область, Чернівці	32

За результатами аналізу до п'ятірки лідерів за кількістю розроблених звітів про стратегічну екологічну оцінку входять Донецька, Київська, Хмельницька, Одеська та Львівська області.

На частку цих областей із загальної кількості звітів про стратегічну екологічну оцінку припадає понад 50 % від загальної кількості. Також було проаналізовано звіти про СЕО за видами ДДП (рисунок 1.2).

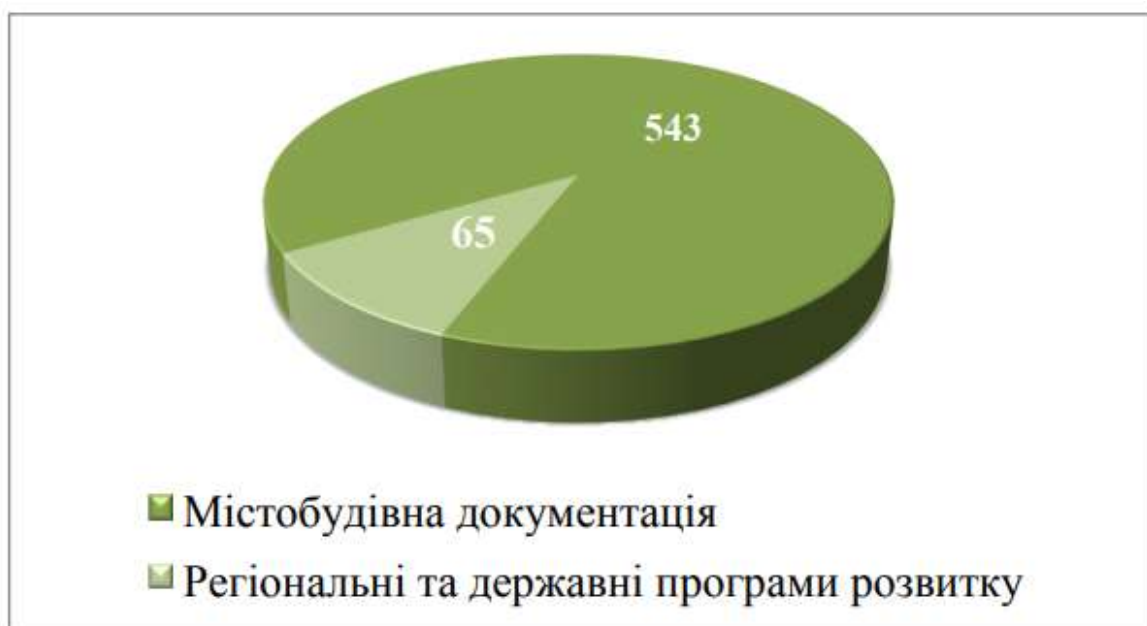

Рис. 1.1. – Розподіл звітів про стратегічну екологічну оцінку за видом ДДП

У звітах про СЕО, віднесених до програм розвитку, можна виділити дві групи: державні (національні) і регіональні програми розвитку та стратегії (рисунок 1.3).

Рис. 1.2. – Розподіл національних та регіональних програм розвитку та стратегій

Близько 89 % звітів про стратегічну екологічну оцінку за період впровадження процедури припадає на містобудівну документацію (генеральні та детальні плани територій) і лише невелика частина (до 11 %) – на програми розвитку територій, хоча до прийняття ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» надобровільних засадах стратегічна екологічна оцінка проводилась виключно по програмах розвитку. Це свідчить про активну роботу у містобудівній сфері, яка нарешті почала здійснюватись з урахуванням екологічних інтересів.

Національні програми розвитку та стратегії в Україні включають 11 документів:

- Проект Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період з 2020 по 2025 роки;
- Авіаційна транспортна стратегія України на період до 2030 року;
- Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року;
- Державна цільова економічна програма розвитку атомнопромислового комплексу на період до 2024 року;
- Державна цільова екологічна програма першочергових заходів приведення у безпечний стан об'єктів і майданчика колишнього уранового

виробництва виробничого об'єднання «Придніпровський хімічний завод» на період з 2019 по 2023 роки;

– Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року;

– Національний план управління відходами до 2030 року;

– Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2021 – 2027 роки;

– Плани управління ризиками затоплення для окремих територій у межах районів річкових басейнів, що мають високий ризик затоплення, на 2023-2028 роки, а саме басейнів таких річок: Південного Бугу, Вісли, Дніпра, Дністра, Дону, Дунаю, річок Криму, річок Причорномор'я та річок Приазов'я. Для інших програм та програмних документів стратегічна екологічна оцінка не проводилась або ж відсутня інформація про це на офіційних сайтах державних відомств.

Таким чином, власний досвід реалізації процедури оцінки впливу на довкілля в Україні почав формуватися у рамках міжнародних проєктів з 2009 року. З прийняттям профільного закону у 2018 році процедура ОВД набула значного поширення в Україні.

II. ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ СЕО В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правові документи при застосуванні СЕО

У зв'язку з підписанням Угоди про Асоціацію з ЄС та у відповідності з Директивою 2001/42/ЄС, Протоколом про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (№562-VIII від 01.07.2015), був прийнятий та набув чинності Закон України від 20.03.2018 № 2354-VIII «Про стратегічну екологічну оцінку» [4]. Прийняття Закону супроводжувалось внесенням змін до низки законодавчих актів, зокрема Земельного кодексу України [1], Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [5], Закону України «Про курорти» [8], Закону України «Про державні цільові програми» [6], Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [3]. Згодом було затверджено Порядок здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (Постанова КМУ від 16 грудня 2020 р. № 1272 [9]).

Відповідно до Закону, стратегічна екологічна оцінка – це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування (включаючи і містобудівну документацію) для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків.

Крім цього, зважаючи на зростаючу актуальність проблематики, пов'язаної з наслідками зміни клімату, Міністерство екології та природних ресурсів України розробило і поширило листом (від 03.03.2020 №26/1.4-3-5650) «Рекомендації щодо включення кліматичних питань до документів державного планування», де представлено Схему висвітлення кліматичних питань в документах державного планування та при виконанні стратегічної екологічної оцінки. Містобудівна документація підлягає стратегічній екологічній оцінці в порядку, встановленому Законом. Розділ «Охорона навколишнього природного середовища», що розробляється у складі проекту

містобудівної документації, одночасно є звітом про СЕО, який має відповідати вимогам Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» [4].

Стосовно планування територій на місцевому рівні, відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [3] (від 17.02.2011 №3038-VI) комплексний план просторового розвитку території територіальної громади (стаття 161) генеральний план населеного пункту (стаття 17) та детальний план території (стаття 19) підлягають стратегічній екологічній оцінці. Також у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації» (від 1 вересня 2021 р. № 926) [12] звіт про стратегічну екологічну оцінку проекту включено до складу містобудівної документації на місцевому рівні (пункт 69), а за результатами моніторингу наслідків виконання містобудівної документації, відповідно до Закону, можуть вноситись зміни до комплексного плану, генерального плану населеного пункту. Відповідно до вимог Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [3] замовники містобудівної документації зобов'язані забезпечити оприлюднення проектів містобудівної документації на місцевому рівні, пояснювальної записки, розділу «Охорона навколишнього природного середовища» або звіту про стратегічну екологічну оцінку на своїх офіційних веб-сайтах, а також вільний доступ до такої інформації громадськості (рис. 2.1.).

Крім того, потрібно враховувати, що у відповідності до статті 12 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» повідомлення про оприлюднення проекту документа державного планування та звіту про стратегічну екологічну оцінку публікується у друкованих засобах масової інформації (не менш як у двох), визначених замовником. Пропозиції громадськості подаються у строк, визначений для проведення процедури громадського обговорення, який не може становити менш як 30 днів з дня оприлюднення проекту містобудівної документації на місцевому рівні. Подані пропозиції мають обов'язково розглядатись замовником та відображатись у

довідці про громадське обговорення разом з обґрунтованими рішеннями про їх врахування або відхилення.

Рис. 2.1. Схема проходження процедури стратегічної екологічної оцінки

Проведення процедури SEO є однією з необхідних складових політики і практики, що забезпечує збалансований економічний, соціальний розвиток та збереження якісних екологічних умов проживання населення. Добре відомим

є факт суттєвого погіршення стану довкілля і в Україні, і в світі. Нинішні покоління вже відчувають наслідки недбалого ставлення суспільства до природних ресурсів. Це і забруднене повітря, і низька якість питної води, проблеми доступності водних ресурсів в багатьох регіонах, несприятливі погодні явища тощо. І саме усвідомлення впливу наших дій на навколишнє середовище є передумовою сталого розвитку та основою нашого виживання. Згідно з даними досліджень, смертність, спричинена екологічними факторами, становить в нашій країні 20% від загального рівня. Україна має найвищі в Європі показники смертності, зумовлені забрудненням атмосферного повітря. Саме тому посилення уваги до екологічних аспектів збереження нації набуває надзвичайної ваги для істотного зниження смертності та захворюваності, збільшення тривалості здорового життя. Проведення СЕО дає змогу суттєво зменшити ризики для здоров'я населення територіальних громад.

Слід відзначити, що процедура СЕО дозволяє не тільки проводити заходи щодо подолання існуючих конфліктів природокористування, а й упередити можливі потенційні конфлікти, пов'язані з реалізацією планувальних рішень містобудівної документації. Це дозволяє оптимізувати використання потенціалу розвитку громади, забезпечити виважене, узгоджене та комплексне використання окремих складових природно-ресурсного потенціалу та запобігти погіршенню якості ґрунтів, поверхневих і підземних вод, забрудненню атмосферного повітря тощо, забезпечити належний рівень охорони об'єктів, що складають історико-культурний потенціал її території, зберегти привабливість ландшафтів.

2.2. Основні етапи звіту стратегічної екологічної оцінки

Відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» [4], звіт про стратегічну екологічну оцінку (надалі Звіт про СЕО) складається з 11 розділів, обсяг яких визначається розробником у відповідності із специфікою території. Таким чином, у Звіті про СЕО мають бути відображені:

1) зміст та основні цілі комплексного плану, його зв'язок з іншими документами державного планування;

2) характеристику поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогнозні зміни цього стану, якщо комплексний план не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень);

3) характеристику стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень);

4) екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються комплексного плану, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень);

5) зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються комплексного плану, а також шляхи врахування таких зобов'язань під його підготовки;

6) опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності - 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків;

7) заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків;

8) обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки);

9) заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення;

10) опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (за наявності);

11) резюме нетехнічного характеру інформації, передбаченої пунктами 1-10, розраховане на широку аудиторію (Рис.3.1.).

Рис. 2.1. Етапи звіту з оцінки впливу на довкілля

Відповідно до постанови КМУ № 926 [12] пункти 2, 3, 4, та 6 Звіту про СЕО безпосередньо пов'язані з положеннями ландшафтного плану, що розробляється у складі комплексного плану (відповідно – тематичні блоки «Оцінка стану довкілля, природних умов та ресурсів» «Загрози та конфлікти природокористування»). Результати здійснених оцінок та визначених у ландшафтному плані цілей також мають суттєве значення для обґрунтування заходів, передбачених для запобігання, зменшення, пом'якшення негативних впливів та моніторингу наслідків реалізації комплексного плану для довкілля та здоров'я населення.

Незважаючи на багаторічні традиції ведення окремих кадастрів (містобудівний, земельний, водний, лісовий тощо), Закон України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних», а також механізми опрацювання інформації стосовно різних компонентів довкілля Державним комітетом статистики України, управліннями державних обласних адміністрацій, варто констатувати наявність суттєвих прогалин, що виникають в процесі збору вихідних даних, характеризують розвиток конкретної території.

В цілому, за рівнем забезпеченості вихідними даними Україна значно поступається країнам ЄС, що досить часто призводить до підготовки планувальних рішень переважно на основі різного роду екстраполяцій та експертних висновків. Не меншими є дефіцити щодо оцінювання стану навколишнього середовища в цілому та його окремих компонентів. Методики, що існують в цій сфері, не завжди адаптовані для цілей обґрунтування планувальних рішень або ж невідомі широкому загалу розробників містобудівної документації. Крім того, процеси діджиталізації управлінської діяльності та життєдіяльності суспільства суттєво актуалізували технологічну складову планувального процесу. При цьому спостерігається брак кадрів, зокрема й екологічного спрямування, різноманітність методичних підходів, наявні потреби швидкого реагування на суспільні запити та інвестиційні очікування.

Щодо пунктів 1 та 5 Звіту про СЕО доцільно звертати увагу на комплексний характер завдань, що вирішуються документами державного планування – наявні міжнародні зобов'язання, стратегії, затвержені на національному рівні, документи регіонального та локального рівнів.

Вимоги до організації та здійснення моніторингу наслідків реалізації комплексного плану для довкілля визначаються Порядком здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (далі – Порядок), який

затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1272 [9].

Водночас, при виборі індикаторів для моніторингу доцільним є врахування цільових показників державних стратегій та програм, які зазвичай представлені у п. 5. Звіту про СЕО (зобов'язання у сфері охорони довкілля).

Для більшості українських громад планувальні рішення, що представляються в проєктах містобудівної документації не передбачають виникнення транскордонних наслідків, а отже їх опису. У разі наявності таких наслідків, правила процедури оцінки впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті викладені в Конвенції Еспо про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті.

Потенційний транскордонний вплив діяльності в першу чергу залежить від:

- локалізації запланованих проєктів та видів діяльності;
- галузевих особливостей запланованих проєктів, планувальних намірів;
- масштабів впливу на різних етапах реалізації.

Безпосередня оцінка наслідків здійснюється у відповідності з методичними підходами, які представлені в підрозділі щодо опису наслідків для довкілля.

На сьогодні технічним недоліком процедури СЕО є вимога щодо подання кількох паперових примірників звіту, що очевидно може згодом бути скориговане при внесенні змін до відповідної нормативно-правової бази.

Підґрунтям робіт із розроблення СЕО є збір вихідних даних щодо природних умов: якість повітря і кліматичні умови, поверхневі та підземні води, ґрунтовий покрив, рослинний і тваринний світ, загалом про ландшафти як комплексні утворення. Важливими також є дані про сучасне землекористування та соціально-економічні особливості території.

Загалом можна визначити такі джерела:

- фондові картографічні та описові матеріали у різних відомствах і установах (департаменти або управління екології та природних ресурсів,

лісогосподарські підприємства, басейнові управління водних ресурсів та інші);

- дані дистанційного зондування Землі, перш за все відкриті космічні знімки (Sentinel), лідарна та радарна зйомка, зйомка за допомогою БПЛА. За деталізацією, такі матеріали коректно використовувати для планувальних робіт на рівні територіальних громад;

- актуальні матеріали картографічної основи території, отримання яких є обов'язковою умовою початку робіт із розроблення комплексного плану.

Матеріали картографічної основи зазвичай надаються у цифровому ГІС-форматі і придатні для оцінювання території. Це стосується всіх без виключення позицій, за якими, згідно законодавства, необхідно виконати аналіз для отримання обґрунтованих висновків про актуальний стан довкілля та його ймовірні зміни. Це – і дані про природні умови та компоненти ландшафту, і екологічний стан компонентів (зокрема якість, ступінь і показники забруднення водойм, повітряного середовища та ґрунтів), і здоров'я населення.

Відкриті дані, що представлені у Статистичних збірниках, Звітах про стан навколишнього середовища, екологічних паспортах тощо переважно узагальнені на рівні адміністративних одиниць не нижче району або на рівні забруднювачів загалом для області, що не дає можливість аналізувати тенденції розвитку ситуації із прив'язкою до конкретних територій і населених пунктів, у тому числі і територіальних громад. Переважно відсутні у вільному доступі картографічні матеріали про регіональні екологічні мережі. Наявні дані про межі територій природно-заповідного фонду представлені на Публічній кадастровій карті (ці дані постійно уточнюються і оновлюються). Більшість вихідних матеріалів, зокрема картографічних матеріалів, досі зберігаються у аналоговому (паперовому, сканованому паперовому) форматі і не придатні до сучасних вимог оперативного та ефективного управління ними.

III. ОСНОВНІ ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ СЕО В МІСТАХ УКРАЇНИ

3.1. Підготовка заяви про обсяг СЕО

Процес проведення СЕО стратегій, планів і програм також є циклічним. Як правило, процес СЕО передбачає такі основні етапи:

- Оцінка необхідності проведення СЕО (скринінг). Управлінська структура, яка ініціює розроблення СПП, має оцінити необхідність проведення СЕО, виходячи з чинної нормативно-правової бази.

- Визначення сфери охоплення СЕО (скоупінг). Після того, як встановлено, що СПП потребує проведення СЕО, першим елементом оцінки стає визначення сфери охоплення звіту про СЕО. Це дає можливість сфокусувати звіт про СЕО на важливих питаннях, щоб громадськість, влада та органи, відповідальні за прийняття рішення, могли отримати максимальну вигоду від отриманих результатів. Початкове визначення сфери охоплення не перешкоджає внесенню змін у сферу охоплення у випадку, коли необхідність внесення змін стане очевидною на більш пізній стадії проведення СЕО. Природоохоронні органи та органи охорони здоров'я повинні бути залучені до переговорів у процесі визначення сфери охоплення; громадськості також може бути надана можливість участі.

- Підготовка звіту про СЕО. Звіт має на меті забезпечити громадськість і органи, з якими проводилися консультації, інформацією про наслідки впливу СПП на довкілля, у тому числі на здоров'я населення.

- Консультації з органами влади. Природоохоронним органам і органам охорони здоров'я повинна бути надана можливість прокоментувати проект СПП і звіт про СЕО. Консультації та участь громадськості можуть проводитися одночасно.

- Участь громадськості. Участь громадськості може бути забезпечена вже на стадії визначення сфери охоплення або навіть на стадії визначення необхідності проведення СЕО для СПП. Громадськість повинна мати доступ до проекту СПП і звіту про СЕО, а із заінтересованою громадськістю мають

бути проведені консультації. Громадськості має бути надана можливість висловити свою думку щодо проекту СПП і звіту про СЕО.

- Транскордонні консультації. У випадку, якщо впровадження СПП може мати значні наслідки у транскордонному контексті або у випадку надходження запиту від потенційно зачепленої Сторони, зачеплена Сторона має бути поінформована та запрошена до участі в консультаціях. Під час цих транскордонних консультацій, які можуть проводитися одночасно за участі громадськості та консультаціями з органами влади, заінтересованій громадськості, природоохоронним органам і органам охорони здоров'я зачепленої Сторони має бути надана можливість висловити свою думку з приводу проекту СПП та звіту про СЕО.

- Прийняття рішення. У рішенні мають бути враховані висновки звіту про СЕО і пропозиції заінтересованої громадськості та органів влади як всередині країни, так і висловлені будь-якою зачепленою Стороною. Орган, який приймає рішення, повинен зробити заяву, яка підсумовує результати процесу врахування інформації та обґрунтовує затвердження СПП на тлі запропонованих раціональних альтернатив. Затверджена СПП, рішення та його обґрунтування мають бути доступними для громадськості.

- Екологічний моніторинг реалізації СПП. СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження СПП. Значущі наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, необхідно відслідковувати під час реалізації СПП, зокрема з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення. Громадськість та органи влади повинні мати доступ до результатів моніторингу. В узагальненому вигляді етапи СЕО продемонстровані на рис. 3.1.

На практиці зазначені кроки є інтегрованими в процес розроблення СПП, а не окремим паралельним процесом. Така інтеграція потрібна для того, щоб СЕО можна було використовувати як інструмент попередження, що впливає на розроблення СПП.

Рис. 3.1. Основні етапи SEO

Перший крок здійснення стратегічної екологічної оцінки – визначення обсягу такої оцінки. На цьому етапі мають бути визначені обсяг необхідних досліджень для виконання стратегічної екологічної оцінки, методи екологічної оцінки, рівень деталізації інформації, що має бути основою для оцінки та включена до звіту про стратегічну екологічну оцінку. Визначення обсягу SEO дозволяє сфокусувати звіт про SEO на важливих питаннях охорони довкілля, у тому числі для здоров'я населення, для громадськості та заінтересованих сторін. Для інформування громадськості про початок робіт, має бути опублікована Заява про обсяг SEO (стаття 103).

Зміст Заяви про обсяг SEO (надалі – Заява) встановлений Законом [4] і складається із таких розділів:

1) замовник; вказується замовник робіт із стратегічної екологічної оцінки.

2) вид та основні цілі документа державного планування, його зв'язок з іншими документами державного планування; вказується, що документом державного планування є комплексний план. Має бути представлений перелік його основних цілей (перелік планувальних рішень – за наявності на час підготовки Заяви про обсяг СЕО). Визначається, з якими іншими документами державного планування пов'язаний комплексний план. Такими документами (за наявності) є: актуальні Стратегії розвитку відповідної області, району; Стратегія розвитку громади; Концепція інтегрованого розвитку території територіальної громади; Схеми планування території області; Стратегії та концепції розвитку на державному рівні.

3) те, якою мірою комплексний план визначає умови для реалізації видів діяльності або об'єктів, щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля (у тому числі щодо визначення місцезнаходження, розміру, потужності або розміщення ресурсів); Необхідно вказати заплановані у види діяльності або об'єкти, які підлягають процедурі Оцінки впливу на довкілля згідно Закону України «Про оцінку впливу на довкілля». Має бути представлений короткий опис реалізації таких видів діяльності або об'єктів, їх характеристика, зокрема місцезнаходження, розмір, потужності або розміщення ресурсів.

4) ймовірні наслідки. На основі переліку запланованих видів діяльності необхідно здійснити попередній аналіз ймовірних наслідків для довкілля у зв'язку із їх реалізацією та представити попередні висновки щодо наслідків. Визначається перелік основних екологічних проблем, наявних на території громади. Тут задаються рамкові умови виконання стратегічної екологічної оцінки, визначається, що буде детально досліджено і представлено у Звіті про СЕО. Таким чином, визначаються напрямки і детальність аналізу природних умов території громади та її актуальний екологічний стан з метою визначення

наслідків для довкілля впровадження планувальних рішень комплексного плану.

а) для довкілля, у тому числі для здоров'я населення: мають бути представлені ймовірні наслідки впровадження планувальних рішень у розрізі компонентів і складових довкілля: клімат включно із наслідками у зв'язку із змінами клімату; якість повітря; водне середовище (поверхневі і підземні води); земельні ресурси (вплив на вільні (незабудовані) землі); ґрунти; біорізноманіття (рослинний і тваринний світ); ландшафти – вплив на естетичну привабливість і можливості для відпочинку. Вказується, чи можливі негативні наслідки для здоров'я населення у зв'язку із впровадженням планувальних рішень (Рис. 3.2.).

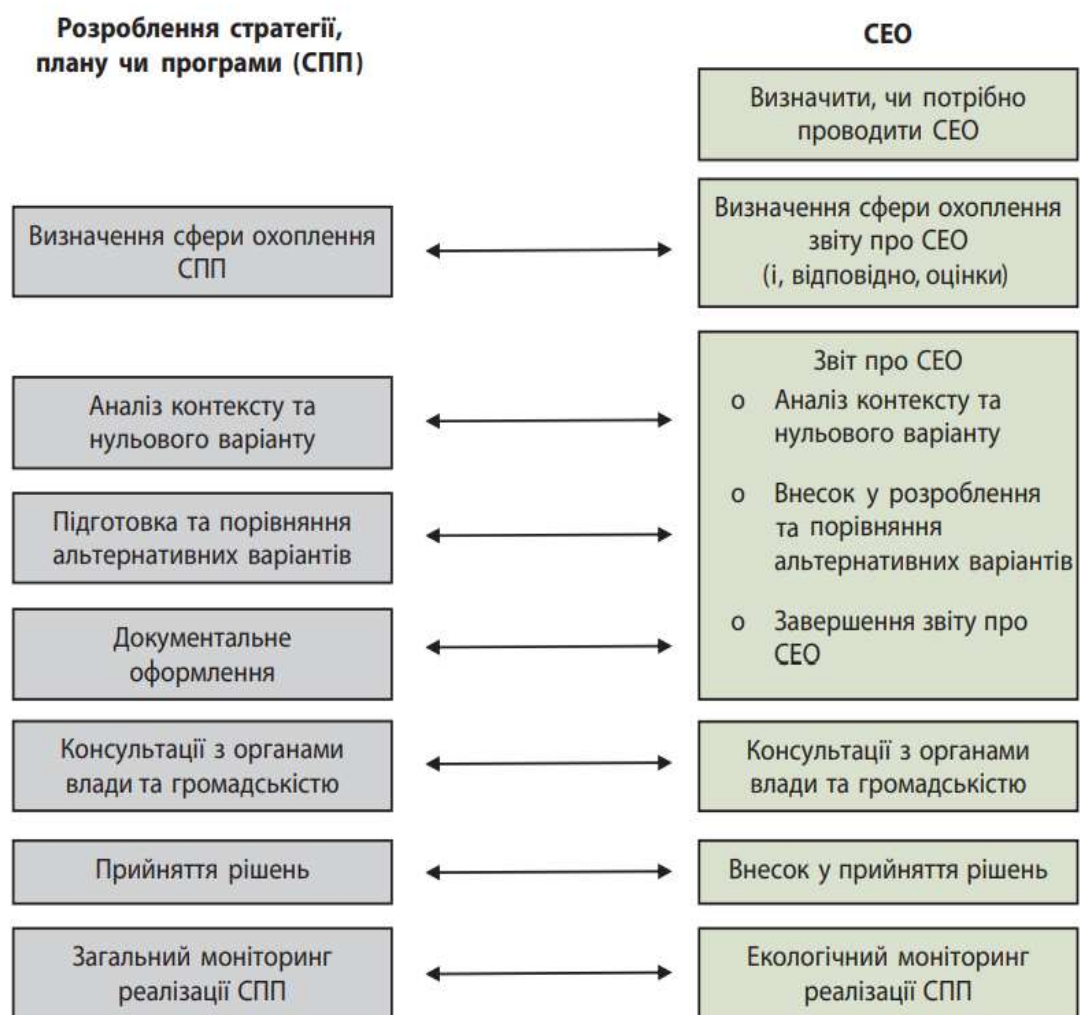

Рис. 3.2. Логічні зв'язки між етапами розроблення СПП і етапами проведення СЕО

б) для територій з природоохоронним статусом: За наявності, слід навести перелік об'єктів природно-заповідного фонду, які представлені на території громади та вказати, який характер впливу планувальних рішень на об'єкти ПЗФ.

в) транскордонні наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення: Якщо під час попередньої оцінки комплексного плану буде встановлено, що впровадження планувальних рішень спричинить певні наслідки для сусідніх країн, необхідно описати характер таких впливів і їхніх наслідків на компоненти навколишнього природного середовища та здоров'я населення.

5) виправдані альтернативи, які необхідно розглянути, у тому числі якщо комплексний план не буде затверджено; У цьому підрозділі слід вказати, які альтернативні сценарії рекомендується розглянути у Звіті про СЕО, соціальні і екологічні наслідки їхнього впровадження. Важливо відзначити, що обрані сценарії не обов'язково є взаємовиключними альтернативами; вибрані для аналізу сценарії часто є взаємодоповнюючими. Щонайменше, може бути запропоновано розглянути так званий «Нуль»-сценарій – перспективи і напрямки розвитку території громади без затвердження і без впровадження комплексного плану. Як альтернатива – оцінка ймовірних наслідків впровадження розробленого комплексного плану. Це не вичерпний перелік альтернативних варіантів. Може бути запропоновано оцінити у рамках Звіту про СЕО ряд альтернатив, які пов'язуються із різними цілями і пріоритетами розвитку територіальної громади або у випадку різних варіантів просторового розміщення запланованих заходів (наприклад, різне положення проектних промислових підприємств, різні сценарії розміщення нових житлових кварталів тощо).

б) дослідження, які необхідно провести, методи і критерії, що використовуватимуться під час стратегічної екологічної оцінки; Для виконання Звіту залучаються вихідні дані, отримані під час розроблення містобудівної документації, статистичні дані, звіти про стан навколишнього природного середовища, відкриті літературні наукові джерела та інтернет-

джерела. За необхідності слід передбачити проведення додаткових польових обстежень території, інструментальних або лабораторних досліджень. Це має бути визначено на основі аналізу ймовірних наслідків впливу проектних рішень (пункт 4 Заяви). Розроблення СЕО спирається на ряд методичних підходів – методи аналогій, експертні висновки, порівняння, прогнозування, SWOT-аналіз, картографічні методи.

Базисом розроблення звіту із СЕО, комплексного врахування особливостей природних умов, сучасного екологічного стану та планувальних рішень є геоінформаційні технології. Геоінформаційні методи застосовуються для спряженого і комплексного аналізу різнопланових геопросторових даних, у тому числі відкритих космічних знімків.

Організація просторових даних з використанням геоінформаційних систем дає можливість найбільш повно і комплексно враховувати всі можливі варіанти впливу проектних рішень на майбутній стан території планування. Більш детально використання геоінформаційних технологій в розробленні СЕО.

7) заходи, які передбачається розглянути для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків реалізації комплексного плану; У цьому підрозділі Заяви про обсяг СЕО вказується перелік заходів, які будуть детальніше розглянуті у Звіті про СЕО для вирішення ймовірних екологічних проблем або для запобігання ним у процесі реалізації планувальних рішень.

8) пропозиції щодо структури та змісту звіту про стратегічну екологічну оцінку; Пропонується орієнтовна структура звіту про стратегічну екологічну оцінку. У переважній більшості заяв структура звіту про стратегічну екологічну оцінку визначається згідно статті 11 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» [4].

9) орган, до якого подаються зауваження і пропозиції, та строки їх подання. Вказується назва органу, адреса та строки подання зауважень та пропозицій до Заяви. Тривалість громадського обговорення Заяви

визначається замовником, але не може становити менше як 15 днів з дня її оприлюднення (пункт 5 статті 10 Закону).

3.2. Звіт про стратегічну екологічну оцінку

Відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» [4], звіт про стратегічну екологічну оцінку (надалі Звіт про СЕО) складається з 11 розділів, обсяг яких визначається розробником у відповідності із специфікою території.

Таким чином, у Звіті про СЕО мають бути відображені:

1) зміст та основні цілі комплексного плану, його зв'язок з іншими документами державного планування;

2) характеристику поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогностичні зміни цього стану, якщо комплексний план не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень);

3) характеристику стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень);

4) екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються комплексного плану, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень);

5) зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються комплексного плану, а також шляхи врахування таких зобов'язань під його підготовки;

6) опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та

довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності - 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків;

7) заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків;

8) обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки);

9) заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення;

10) опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (за наявності);

11) резюме нетехнічного характеру інформації, передбаченої пунктами 1-10, розраховане на широку аудиторію.

Відповідно до постанови КМУ № 926 [12] пункти 2, 3, 4, та 6 Звіту про СЕО безпосередньо пов'язані з положеннями ландшафтного плану, що розробляється у складі комплексного плану (відповідно – тематичні блоки «Оцінка стану довкілля, природних умов та ресурсів» «Загрози та конфлікти природокористування»).

Результати здійснених оцінок та визначених у ландшафтному плані цілей також мають суттєве значення для обґрунтування заходів, передбачених для запобігання, зменшення, пом'якшення негативних впливів та моніторингу наслідків реалізації комплексного плану для довкілля та здоров'я населення.

Незважаючи на багаторічні традиції ведення окремих кадастрів (містобудівний, земельний, водний, лісовий тощо), Закон України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних», а також механізми опрацювання інформації стосовно різних компонентів довкілля Державним комітетом статистики України, управліннями державних обласних адміністрацій, варто констатувати наявність суттєвих прогалин, що виникають

в процесі збору вихідних даних, характеризують розвиток конкретної території.

В цілому, за рівнем забезпеченості вихідними даними Україна значно поступається країнам ЄС, що досить часто призводить до підготовки планувальних рішень переважно на основі різного роду екстраполяцій та експертних висновків. Не меншими є дефіцити щодо оцінювання стану навколишнього середовища в цілому та його окремих компонентів. Методики, що існують в цій сфері, не завжди адаптовані для цілей обґрунтування планувальних рішень або ж невідомі широкому загалу розробників містобудівної документації.

Крім того, процеси діджиталізації управлінської діяльності та життєдіяльності суспільства суттєво актуалізували технологічну складову планувального процесу. При цьому спостерігається брак кадрів, зокрема й екологічного спрямування, різнорідність методичних підходів, наявні потреби швидкого реагування на суспільні запити та інвестиційні очікування.

Зважаючи на викладене вище, особливу увагу приділено питанням формування бази даних для проведення СЕО, підходам до оцінки компонентів навколишнього середовища, візуалізації результатів оцінювання, а також можливостям ГІС-технологій щодо обґрунтування проектних рішень.

Щодо пунктів 1 та 5 Звіту про СЕО доцільно звертати увагу на комплексний характер завдань, що вирішуються документами державного планування – наявні міжнародні зобов'язання, стратегії, затвержені на національному рівні, документи регіонального та локального рівнів.

Вимоги до організації та здійснення моніторингу наслідків реалізації комплексного плану для довкілля визначаються Порядком здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (далі – Порядок), який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1272 [9].

Водночас, при виборі індикаторів для моніторингу доцільним є врахування цільових показників державних стратегій та програм, які зазвичай представлені у п. 5. Звіту про СЕО (зобов'язання у сфері охорони довкілля). Для більшості українських громад планувальні рішення, що представляються в проектах містобудівної документації не передбачають виникнення транскордонних наслідків, а отже їх опису.

У разі наявності таких наслідків, правила процедури оцінки впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті викладені в Конвенції Еспо про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті.

Потенційний транскордонний вплив діяльності в першу чергу залежить від: локалізації запланованих проєктів та видів діяльності; галузевих особливостей запланованих проєктів, планувальних намірів; масштабів впливу на різних етапах реалізації.

Безпосередня оцінка наслідків здійснюється у відповідності з методичними підходами, які представлені в підрозділі щодо опису наслідків для довкілля. На сьогодні технічним недоліком процедури СЕО є вимога щодо подання кількох паперових примірників звіту, що очевидно може згодом бути скориговане при внесенні змін до відповідної нормативно-правової бази.

3.3. Досвід проведення СЕО стратегій розвитку в українських містах

Запоріжжя

У 2017 році завдяки СЕО Стратегії розвитку міста Запоріжжя на період до 2028 року екологічний напрям було визначено як окремий стратегічний напрям розвитку міста. Оскільки залучення громадськості на всіх етапах стратегічного планування є одним із ключових принципів СЕО, міська влада Запоріжжя залучила до робочої групи представників усіх зацікавлених сторін. Тож до її складу ввійшли: представники громадськості, екологічних організацій, депутатського корпусу та виконавчого комітету міської ради, бізнесу, освітяни, науковці — загалом 48 осіб. Додатково в процесі екологічної

оцінки брали участь зацікавлені містяни, представники громадських екологічних організацій і незалежні експерти, що продемонструвало неабияку зацікавленість мешканців Запоріжжя в покращенні екологічної ситуації свого індустріального міста.

Зважаючи на те, що в Запоріжжі цю процедуру проводили вперше й вона викликала чимало запитань, фахівці Проекту ПРОМІС допомогли учасникам робочої групи розібратися в методології проведення СЕО. «На відміну від оцінки впливу на довкілля — де зараз формується абсолютно хибна практика не лише нехтування громадською думкою, а й відверте ігнорування інтересів взаємозв'язку довкілля та економіки — СЕО є більш публічною та прозорою процедурою.

Рис.3.4. Стратегічні напрями розвитку міста Запоріжжя

У випадку Запоріжжя така оцінка дозволила залучити вмотивованих і фахових представників громади як на рівні дискусій і винесення пропозицій, так і їх втілення. Позитивним є той факт, що робоча група з проведення СЕО

складається з великої кількості представників громадських організацій, місцевих експертів і активістів, які щиро зацікавлені в безпечному та здоровому довкіллі, а отже маніпулювати їхньою думкою практично неможливо.

Також СЕО дає змогу системно підходити до розробки програм і планування на місцевому рівні. Що важливо і раджу іншим містам — для якісної та плідної роботи потрібна підготовка. І це абсолютно природно, адже така оцінка проводиться вперше й часто об'єднує осіб, які не мають попереднього досвіду співпраці між собою». Екологічна громадськість під час проведення СЕО в Запоріжжі була надзвичайно активною.

У процесі діяльності робочої групи із СЕО між представниками влади, бізнесу й громадськості відбувався постійний діалог, який допоміг вивести важливі екологічні питання на новий рівень конструктивного розуміння. Одним із питань, ініційованих спочатку підприємствами, а потім і громадськістю, стало питання екологічних податків: якщо підприємство сплачує екологічний податок, то ці кошти обов'язково має бути спрямовано безпосередньо на захист довкілля.

І оскільки щорічно підприємства вносять до місцевого бюджету Запоріжжя значні суми коштів у вигляді специфічних податків, інформація про використання місцевого бюджету повинна бути публічною. Під час проведення аналізу ймовірних негативних наслідків для довкілля від реалізації стратегії розвитку міста було запропоновано ряд оперативних завдань, реалізація яких покликана покращити екологічну ситуацію (табл. 3.1.).

У підсумку своєї роботи робоча група за допомогою експертів Проекту ПРОМІС підготувала Звіт про стратегічну екологічну оцінку Стратегії розвитку міста Запоріжжя на період до 2028 року. Після розгляду розробники Стратегії розвитку міста Запоріжжя на період до 2028 року врахували більшість пропозицій, запропонованих робочою групою із СЕО, тож вони вже перебувають у процесі імплементації.

Експерти врахували пропозиції представників громадськості міста та включили до стратегічних напрямів стратегії окремий екологічний напрям «Місто здорового довкілля та ресурсозбереження». «Як тільки ми сформулювали стратегічні напрями, наша точка зору як експертів була така, що питання екології настільки важливі для Запоріжжя, що немає сенсу виділяти окремий екологічний напрям. Усі одностайно погодились: заходи, пов'язані зі збереженням довкілля, мають бути наявні в кожному стратегічному напрямі.

3.1. Аналіз відповідності цілей Стратегії стратегічним цілям державної екологічної політики визначених «Основними засадами (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року», м.

Запоріжжя

Стратегічні цілі державної екологічної політики	Стратегічні цілі Стратегії			
	Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення (смартспеціалізації) у національному та глобальному просторі	Конкурентоспроможна економіка регіону (яка розвивається на засадах смартспеціалізації у національному та глобальному просторі)	Гармонійний просторовий розвиток	Екологічна безпека та збереження природних ресурсів
1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва	++	+	+	++
2. Забезпечення сталого розвитку природноресурсного потенціалу України	++	0	+	++
3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України	+	+	+	++
4. Зниження екологічних ризиків	++	+	+	++

з метою мінімізації їх впливу на екосистеми соціально-економічний розвиток та здоров'я населення				
5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління	+	+	+	+

Для оцінки відповідності цілей використовувалася п'ятибальна шкала:

++ - цілі Стратегії добре узгоджені з стратегічними цілями державної екологічної політики;

+ - цілі Стратегії та стратегічні цілі державної екологічної політики принципово узгоджуються, проте не узгоджені в стратегії. Необхідно тісніше пов'язати цілі на наступних етапах планування та/або на рівні заходів;

0 - цілі Стратегії та стратегічні цілі державної екологічної політики нейтральні по відношенню одні до одних - - цілі Стратегії та стратегічні цілі державної екологічної політики не узгоджуються, але можуть бути узгоджені.

В рамках наступного планування потрібні спеціальні заходи, спрямовані на узгодження цілей стратегії та стратегічних цілей державної екологічної політики - - цілі Стратегії та стратегічні цілі державної екологічної політики принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, сформовані на уточнення цієї цілі Стратегії.

Узгодженість стратегічних цілей Запорізької області з ключовими секторами розвитку була також проаналізована. Позначка «х» використовується там, де присутня узгодженість, внесок або відповідний зв'язок.

Однак протягом всього процесу розробки стратегії громадськість наполягала на тому, щоб виділити всі заходи, що стосувалися екології, в окремий напрям — у результаті він поєднав усі заходи, які стосуються охорони довкілля в абсолютно різних галузях: міське господарство, освіта, транспорт, промислове виробництво».

Разом із появою окремого екологічного напрямку в Стратегії розвитку Запоріжжя до наслідків проведення СЕО можна зарахувати й створення неформального об'єднання містян «Екокоаліція Запоріжжя».

3.2. Стратегічні цілі м. Запоріжжя

Сектори	Стратегічні цілі (Запорізька область)			
	Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення (яка розвивається на засадах смартспеціалізації) у національному та глобальному просторі	Конкурентоспроможна економіка регіону (яка розвивається на засадах смартспеціалізації у національному та глобальному просторі)	Гармонійний просторовий розвиток	Екологічна безпека та збереження природних ресурсів
Промисловість та інфраструктура	+	+	+	+
Економіка й торгівля	+	+	+	+
Сільське, лісове господарство, харчова промисловість	+	+		+
Транспорт і дороги	+	+	+	
Екологія і природні ресурси	+	+	+	+
Освіта й молодь	+	+	+	
Здоров'я, соціальний захист, сім'я й дитина	+		+	+
Культура й туризм	+	+	+	+
Обмін інформацією	+	+	+	+
Комунальне господарство	+	+	+	+

Територіальний розвиток, земля й кадастр	+	+	+	+
--	---	---	---	---

Стратегічне бачення розвитку міста Запоріжжя 2028 – це:

- місто чистих енергій, кришталевого повітря, прозорих вод і охайних берегів, екологічно чисте та безпечне, з достатньою кількістю парків і скверів з цікавими місцями змістовного культурного відпочинку;
- потужний економічний центр з поступовим переважанням енергоефективної та екологічно дружньої креативної економіки, столиця «повітряних моторів», з гармонійним поєднанням високотехнологічного потенціалу та високим рівнем життя мешканців, безцінної культурно-історичної спадщини та унікального туристичного середовища;
- місто однаково комфортне у кожному своєму куточку, чисте, затишне, красиве, з широким спектром послуг, розвиненим і зручним громадським транспортом, стрімке та просторе як Дніпро;
- освітній і науковий центр світового рівня, де створено всі умови для розвитку особистих, творчих і професійних якостей людини; місто здоров'я, культури та спорту; духовної рівноваги та порозуміння, національної єдності, творчої самореалізації щасливих людей; місто вільне й творче, як ціле українство.

Початковою метою об'єднання було лобювання внесення екологічного напрямку до стратегії розвитку, а тепер активісти займаються проведенням громадських слухань із питань моніторингу повітря в місті. Отже, проведення СЕО дало місту змогу подивитися на довкілля не лише як на ресурс, а і як на пріоритетний для жителів Запоріжжя чинник розвитку міста.

Івано-Франківськ.

В Івано-Франківську стратегічну екологічну оцінку Стратегії розвитку міста Івано-Франківська на період до 2028 року було проведено у 2017 році. До складу робочої групи із СЕО ввійшли представники міської влади, екологічних громадських організацій, наукових установ і експертного

середовища. Загалом над СЕО понад два місяці працювали 23 фахівці. Мешканці міста мали можливість ознайомитися з проектом звіту про СЕО та за допомогою офіційного сайту Івано-Франківської міської ради внести до нього свої пропозиції й доповнення.

Ключовою екологічною проблемою міста є забруднення повітря викидами автотранспорту — майже 96 % від усіх викидів. Особливо ця проблема стосується центральної частини Івано-Франківська. Пропускна спроможність вуличної мережі не відповідає інтенсивності транспортних потоків та, крім того, не витримує навантаження з боку транзитних потоків, що йдуть центром міста.

Аналіз екологічної ситуації визначив такі основні виклики: відсутність оновленого генерального плану міста, нерегульована забудова та недостатня кількість зелених зон, недостатня транспортна інфраструктура (паркінги, вело- та пішохідні зони, сучасний громадський транспорт), проблема розміщення й переробки твердих побутових відходів. Також СЕО звертає увагу на недостатню площу зелених насаджень: частка зелені становить лише 18 % від загальної території міста, попри норму 40–60 %.

В Івано-Франківську утворюються та накопичуються досить великі обсяги побутових відходів, але при цьому фактично немає механізму їх ефективного розміщення й захоронення. «СЕО суттєво вплинула на хід формування стратегії розвитку міста. На сьогодні для міста є нагальним вирішення таких проблем, як: поводження з твердими побутовими відходами, переробка відходів виробництва води, забруднення атмосфери транспортними та промисловими викидами.

Завдяки СЕО до Стратегії розвитку Івано-Франківська на період до 2028 року ввійшли заходи, які не повинні справляти негативний вплив на стан довкілля міста. І це дійсно актуальний план дій міста.

Наприклад, збільшення частки комунального електричного транспорту та збільшення площі зелених зон міста — це саме ті заходи, які потрібні й будуть впроваджені в Івано-Франківську вже цього року». Сучасне, чисте,

зелене, енергоефективне, комфортне для життя місто з розвинутою інфраструктурою, зручною для мешканців та гостей — таким бачать Івано-Франківськ у майбутньому його мешканці.

Саме тому один зі стратегічних напрямів сформульовано як «Місто енергоефективної та дружньої до довкілля інфраструктури», щоб максимально спрямувати зусилля на покращення екологічної ситуації в місті. «СЕО дозволяє побачити, які виклики є в контексті екології, як мінімізувати їх негативний вплив, які дії потрібно зробити на випередження або задля оптимізації наявних загроз.

Команда, яка займалася СЕО, для ґрунтовності дослідження окремо проводила зустрічі з представниками різних груп населення Івано-Франківська, а на фінальному етапі підготовки стратегії надала свій звіт із рекомендаціями для внесення їх до стратегії.

Фактично ми максимально включили в стратегію розвитку Івано-Франківська ці побажання робочої групи із СЕО як на рівні індикаторів, так і на рівні оперативних цілей». Стратегія розвитку міста Івано-Франківська на період до 2028 року передбачає покращення якості атмосферного повітря за рахунок впровадження сучасної комплексної транспортної системи, збільшення парку громадського електротранспорту та розвитку велосипедної інфраструктури. Передбачено також будівництво, реконструкцію, облаштування парків і скверів, збереження й розширення площі озер. Крім того, передбачено дії задля зменшення обсягів утворення твердих побутових відходів і зростання обсягів їх переробки. Додатково для Івано-Франківська вкрай важливими є розробка та запровадження правил забудови центральної частини міста. З 2019 року до містобудівних умов і обмежень на будівництво багатоквартирних житлових будинків унесено обов'язковість облаштування підземних контейнерних майданчиків для сміття. У контексті будівництва муніципальних паркінгів буде розроблено схему й електронну мапу місць паркування, створено мобільний додаток із переліком вільних місць для паркування в реальному часі.

Кременчук

У листопаді 2017 р. фахівці Проекту ПРОМІС презентували Звіт про СЕО Стратегії розвитку міста Кременчука до 2028 року. Документом визначено 19 ключових проблем щодо екологічної ситуації в місті. Головною проблемою визнано забруднення атмосферного повітря викидами промислових підприємств й автотранспорту. Високий рівень концентрації промислових об'єктів у місті, специфічна структура промислового виробництва з високим зосередженням екологічно небезпечних виробництв, відсутність належних природоохоронних систем — усе це зумовлює нині в Кременчуці підвищений рівень забруднення довкілля й дефіцит водних ресурсів.

На початковому етапі проведення СЕО найскладнішим для робочої групи виявилось охопити загалом сферу застосування та сприйняти методологію роботи. Тому експерти Проекту ПРОМІС консультували робочу групу щодо порядку й інструментів здійснення СЕО.

До складу спеціальної робочої групи ввійшли майже 30 осіб, серед яких: представники виконавчого комітету Кременчуцької міської ради на чолі з першим заступником міського голови, представники комунальних підприємств, міських підрозділів державних служб, проектних і громадських організацій екологічного спрямування, депутати Кременчуцької міської ради та колектив науковців природничих факультетів Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського.

До процесу СЕО активно долучились, зокрема, 8 місцевих екологічних організацій, активісти яких активно брали участь в обговоренні та наданні пропозицій. Робоча група із СЕО проаналізувала відповідність цілей Стратегії розвитку міста Кременчука регіональним екологічним цілям, а також надала рекомендації стосовно додаткових оперативних завдань, які можуть суттєво посприяти досягненню оперативних цілей стратегії розвитку міста.

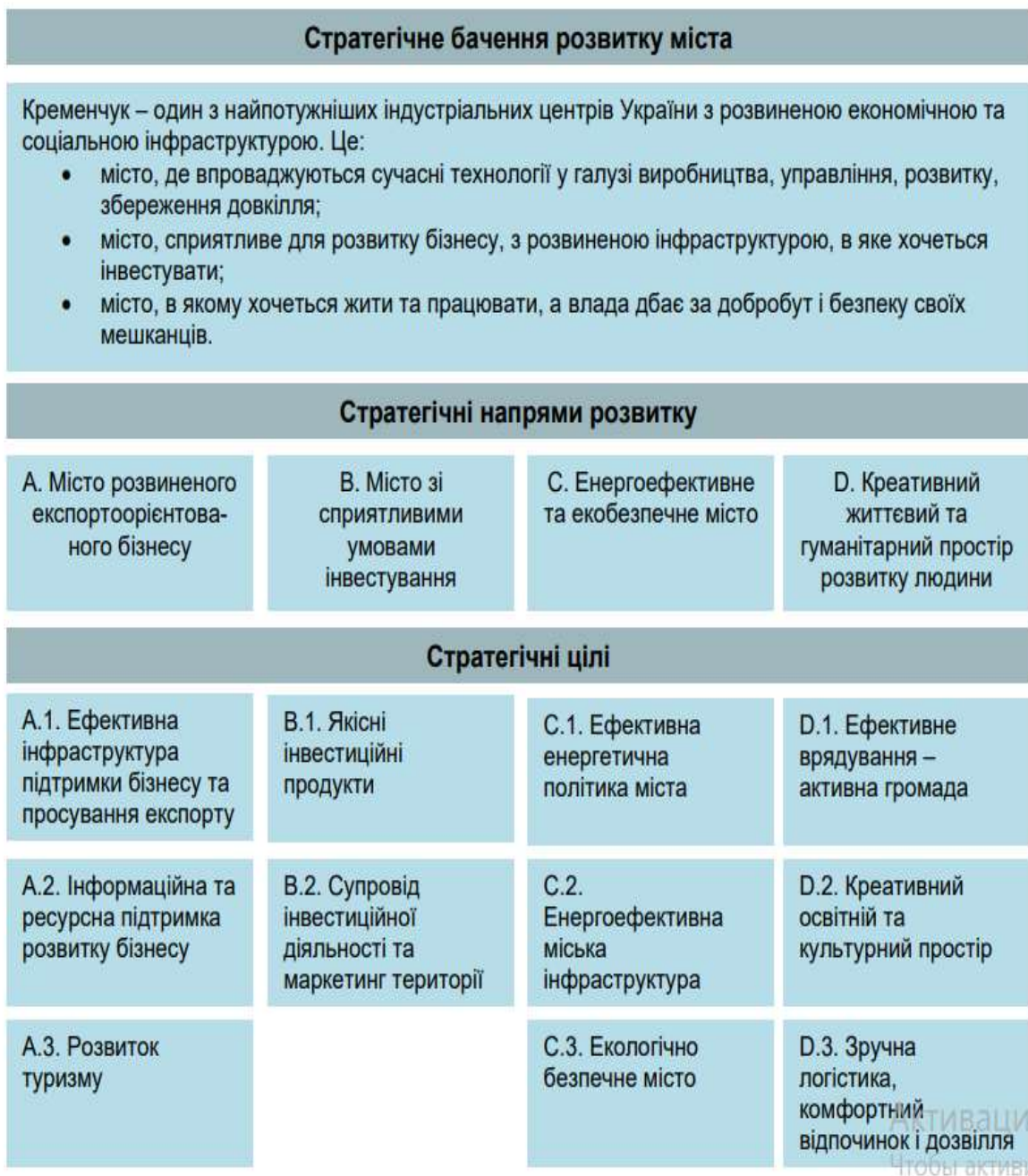

Рис. 3.5. Схема Стратегії розвитку міста Кременчука

СЕО сприяє ефективній реалізації ініціатив із місцевого розвитку, забезпечуючи інтеграцію пріоритетів екологічної збалансованості до розвиткових ініціатив. Навіть після визначення можливих позитивних і негативних впливів, у разі необхідності, стратегію розвитку міста в будь-який

момент можна доопрацювати, адже це гнучкий план розвитку громади Кременчука.

З нашого досвіду, СЕО мала винятково позитивний вплив на загальний процес стратегічного планування розвитку міста, оскільки усвідомлено сприймалася як прекрасний інструмент запобігання появі негативних впливів на довкілля, а отже поліпшення якості життя мешканців Кременчука». Бачення стратегії розвитку міста передбачає впровадження сучасних технологій у галузі збереження довкілля. Одним зі стратегічних напрямів розвитку є «Енергоефективне та екобезпечне місто», який спрямований на покращення екологічного стану території міста та зменшення антропогенного навантаження на довкілля. Поки природоохоронні ініціативи, запропоновані в рамках СЕО, перебувають на стадії виконання, місто вже успішно реалізувало заходи місцевих програм з охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів, а представники громадських організацій подали чимало екологічних проєктів до плану реалізації стратегії розвитку міста.

Місто розробило проєкт екологічної мережі Кременчука, у якому визначено буферні зони для забезпечення охорони ключових територій і екокоридорів мережі, виділено відновлювальні території, окреслено перспективи розвитку екомережі міста, що допоможе припинити втрати біорізноманіття.

Крім того, затверджено Порядки здійснення оперативного контролю за забрудненням атмосферного повітря та реагування в період несприятливих метеорологічних умов на території міста, що зобов'язує промислові підприємства вжити заходів щодо регулювання викидів забруднюючих речовин у період несприятливих метеорологічних умов і дає змогу інформувати населення про несприятливі метеорологічні умови.

«У період, коли державою активно проводяться зміни екологічного законодавства та адаптація його до законодавства Європейського Союзу, СЕО набуває все більшого значення. Суттєвою перевагою проведення СЕО Стратегії розвитку міста Кременчука на період до 2028 року стала можливість

сформувати коло екологічних проблем безпосередньо для нашого міста та врахувати всі напрями їх вирішення, за допомогою досвідчених фахівців визначити їх пріоритетність. У подальшому врахування означених екологічних питань при соціально економічному розвитку міста має призвести до запобігання або принаймні пом'якшення екологічних наслідків».

Екологічна ситуація на території міста характеризується відносною стабільністю показників. Високий рівень концентрації промислових об'єктів в місті, нераціональна структура промислового виробництва з високою концентрацією екологічно небезпечних виробництв, відсутність належних природоохоронних систем зумовлюють в Кременчуці підвищений рівень забруднення довкілля, дефіцит водних ресурсів.

Нестача в безвітряні періоди кисню в приземних шарах атмосфери, застій біля земної поверхні повітря, забрудненого викидами промисловості і транспорту, призводить в останній час до смогових явищ. Однією із складових розв'язання нагальних екологічних проблем є створення дієвої системи моніторингу довкілля, тобто організація системи спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін та прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля, його впливу на здоров'я населення та дотримання вимог екологічної безпеки.

Сучасна екологічна ситуація об'єднує в собі оцінку екологічного стану окремих компонентів довкілля: стану атмосферного повітря та водного середовища, поводження з відходами, природно-заповідних територій, характер яких постійно змінюється. Від напряму цих змін залежить рівновага природних екосистем та збалансованість подальшого екологічного та соціального-економічного розвитку міста Кременчука.

Робоча група з СЕО визначила рейтинг ключових проблем екологічної безпеки міста (Таблиця 3.3.).

3.3. Проблеми екологічної безпеки міста Кременчука

№ (рейтинг)	Проблема
1	Забруднення атмосферного повітря викидами промислових підприємств і автотранспорту (високий рівень забруднення повітряного басейну міста)
2	Незадовільний стан звалища ТПВ
3	Відсутність підприємств з переробки ТПВ
4	Розташування деяких підприємств в безпосередній близькості від житлових кварталів (невизначеність санітарно-захисних зон навколо підприємств)
5	Недосконалість системи екологічного моніторингу
6	Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств і підприємств ЖКГ
7	Розміщення та утилізації промислових відходів
8	Слабкі важелі впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження в місті
9	Розміщення та захоронення твердих побутових відходів (ТПВ)
10	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок міста
11	Недостатня ефективність роботи наявних очисних споруд
12	Значні обсяги утворення відходів I-III класів небезпеки
13	Низький рівень екологічної культури у представників бізнесу та населення
14	Забрудненість ґрунтів на території міста
15	Низький рівень використання альтернативних джерел енергії

16	Незадовільний стан каналізаційних мереж, насосних станцій, зливної каналізації
17	Загроза підтоплення частини території міста
18	Висока енергоємність та ресурсоємність виробництва
19	Низький рівень впровадження енергоефективних технологій

Україні важливо із самого початку ретельно поєднувати процеси планування та проведення СЕО. СЕО рекомендовано проводити на ранніх етапах процесу розробки проекту ДДП (до подання його для затвердження), коли відбувається розгляд усіх альтернатив і варіантів дій.

У процесі здійснення СЕО доцільно оцінити обґрунтоване коло альтернатив і визначити найоптимальніший сценарій для забезпечення максимально можливого рівня збереження довкілля та здоров'я населення. Для проведення СЕО необхідні додаткові фінансові ресурси. Проведення СЕО потребуватиме коштів державного та місцевих бюджетів, адже саме державні органи й органи місцевого самоврядування є замовниками планів, програм і стратегій.

У країнах ЄС фінансові затрати на СЕО становлять приблизно 7–10 % кошторису розробки плану чи програми. Наприклад, в Естонії проведення однієї СЕО коштує від 4 до 30 тис. євро, в Угорщині — від 20 до 40 тис. євро. Це прямі видатки замовників.

Отриманий досвід може допомогти здійснювати майбутнє планування ефективніше й заощаджувати кошти в перспективі. Для досягнення успіху важливою є повна політична підтримка СЕО з боку місцевих органів влади. Локальні владні інституції відіграють значну роль під час проведення СЕО. Адже від політичної волі органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування залежить буквально кожний етап СЕО — починаючи з ухвалення рішення про проведення оцінки та її фінансування та закінчуючи загальним керівництвом і врахуванням результатів СЕО в проектах ДДП.

Повна підтримка й участь місцевих експертів має вирішальне значення. Залучення до процесу СЕО тих зацікавлених місцевих фахівців, для кого збереження довкілля є одним з основних видів діяльності, є запорукою якісного кінцевого продукту.

Під час проведення СЕО доцільно використовувати прості та доступні аналітичні методи, які зрозумілі й зручні для учасників процесу, а отже дадуть практичні результати. Збір інформації варто здійснювати лише в тому обсязі та з тим ступенем деталізації, які потрібні для ухвалення обґрунтованого рішення. Участь громадськості є запорукою успіху СЕО. Проект стратегії, плану або програми та звіт про стан довкілля потрібно довести до відома громадськості якомога раніше, найкраще — на момент формування робочої групи із СЕО. Залучення громадськості на ранньому етапі підвищить прозорість процесу СЕО, забезпечить можливість виявлення потенційного конфлікту інтересів різних соціальних груп, а також гарантуватиме розгляд пріоритетних для громадськості питань. Вимоги до процесу стратегічного планування у зв'язку з проведенням СЕО набагато вищі, ніж до традиційних процесів планування соціально-економічного розвитку. СЕО має бути частиною процесу розробки проектів ДДП, а процес стратегічного планування має базуватися на інтеграції економічних, соціальних, екологічних цілей і завдань розвитку міста чи регіону. Під час СЕО варто сконцентруватися на основних екологічних проблемах і питаннях, які виникають на певній стадії процесу розробки ДДП, — це допоможе провести СЕО компетентно, своєчасно та з найменшими витратами.

Впровадження на законодавчому рівні СЕО дає чимало переваг для окремих міст, регіонів і в цілому для держави. А саме:

- Встановлення високого рівня захисту довкілля. В процесі проведення оцінки визначаються можливі наслідки для навколишнього середовища і здоров'я громадян. У випадку виявлення подібного впливу відповідним інстанціям надається рекомендація щодо пом'якшення наслідків, інший варіант альтернативного шляху розвитку.

- Сприяння сталому розвитку і екологізації економіки. Проведення СЕО надає органам державної влади можливість компонувати вирішення природоохоронних завдань з досягнення екологічних цілей.

- Підвищення якості програм. СЕО спонукає до розгляду всього спектру наслідків і можливостей. За рахунок цього вдається обрати оптимальний варіант збалансованого розвитку конкретного міста, регіону, країни в цілому.

- Сприяння вдосконаленню системи управління та налагодження партнерства влади та громадськості. Як видно з етапів проведення СЕО, передбачені чіткі консультативні та комунікаційні процедури між органами влади, представниками бізнесу, громадськістю. В результаті вдається приймати обґрунтовані та врівноважені рішення, з урахуванням потреб усіх сторін.

- Запобігання виникненню помилок, які можуть мати важкі наслідки. З допомогою СЕО вдається вчасно виявити та відкинути несталі варіанти розвитку, котрі містять помилки, спричинені нехтуванням охороною довкілля, здоров'ям населення.

СЕО цілком виправдано можна назвати фундаментом стратегії збалансованого розвитку. Поєднання планів економічного розвитку та захисту екології дозволить в майбутньому покращити стан довкілля.

3.4. Участь громадськості у проведенні стратегічної екологічної оцінки

Участь громадськості є одним з важливих принципів СЕО. Участь громадськості та інших заінтересованих сторін у процесі СЕО є гарантією запобігання можливостям прийняття органами влади таких стратегічних рішень, які можуть обмежити екологічні права та інтереси громадян. На практиці при визначенні учасників процесу СЕО виникають труднощі щодо коректного розмежування громадськості на «заінтересовану» та «незаінтересовану».

У міжнародному праві громадськість — це одна або більше фізичних або юридичних осіб і, згідно з національним законодавством або практикою, їх об'єднання, організації або групи. Таке визначення застосовується в Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція), Протоколі про СЕО та Директиві 2001/42/ЄС. Заінтересована громадськість — це громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля, або яка має заінтересованість у цьому процесі; для цілей цього визначення неурядові організації, які сприяють охороні довкілля та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають заінтересованість (Орхуська конвенція).

Трактування громадськості в законодавстві України цілком адаптоване до міжнародного права. У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (статті 9, 16, 21) під громадськістю розуміють окремих громадян України та їх об'єднання. Закон України «Про громадські об'єднання» дає широке тлумачення громадського об'єднання, враховуючи при цьому не лише фізичних, а й юридичних осіб приватного права.

Громадськість — одна або більше фізичних чи юридичних осіб, їх об'єднання, організації або групи, які діють згідно з чинним законодавством України або практикою (Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, затверджене Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 18.12.2003 № 168).

Зацікавлена громадськість — це громадськість, на яку впливає реалізація рішень з питань, що справляють чи можуть справити негативний вплив на стан довкілля (Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля).

Громадське об'єднання — це добровільне об'єднання фізичних осіб та (або) юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних,

культурних, екологічних та інших інтересів (Закон України «Про громадські об'єднання», ст. 1, п. 1).

У контексті СЕО заінтересовану громадськість можна розглядати як громадськість, екологічні права та інтереси якої зачіпаються або можуть бути порушені при реалізації стратегічних рішень і яка відповідно до цього має право на безпосередню участь у розробленні управлінських актів з метою контролю врахування в них екологічних критеріїв і вимог.

Протокол про СЕО вимагає забезпечення своєчасних і ефективних можливостей для участі громадськості в СЕО планів і програм, коли ще можливий вибір будь-якого з варіантів. Проект плану або програми, а також екологічний звіт повинні бути своєчасно доведені до відома громадськості. Слід виявити заінтересовану громадськість, у тому числі відповідні неурядові організації.

Процес СЕО передбачає проведення консультацій з органами влади, зокрема з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я, яким потрібно надавати вчасну та ефективну можливість висловити свою думку щодо проекту СПП та звіту про СЕО.

Громадськість у межах строку громадського обговорення має право подати замовнику в письмовій формі (у тому числі в електронному вигляді) зауваження і пропозиції до проекту документа державного планування та звіту про стратегічну екологічну оцінку. Усі зауваження і пропозиції до проекту документа державного планування та звіту про стратегічну екологічну оцінку, одержані протягом встановленого строку, підлягають обов'язковому розгляду замовником.

За результатами розгляду замовник враховує одержані зауваження і пропозиції або мотивовано їх відхиляє. Пропозиції і зауваження, подані після встановленого строку, не розглядаються.

Оприлюднення проекту документа державного планування та звіту про стратегічну екологічну оцінку з метою одержання зауважень і пропозицій не виключає можливості проведення в порядку, передбаченому законодавством,

громадських слухань, будь-яких інших форм публічного громадського обговорення проекту документа державного планування та звіту про стратегічну екологічну оцінку (табл. 3.4.).

За результатами громадського обговорення замовник готує довідку про громадське обговорення, в якій підсумовує отримані зауваження і пропозиції та зазначає, яким чином у документі державного планування та звіті про стратегічну екологічну оцінку враховані зауваження і пропозиції, надані відповідно до цієї статті (або обґрунтовує їх відхилення), а також обґрунтовує обрання саме цього документа державного планування у тому вигляді, в якому він запропонований до затвердження, серед інших виправданих альтернатив, представлених до розгляду. До довідки додаються протокол громадських слухань (у разі проведення) та отримані письмові зауваження і пропозиції. Довідка про громадське обговорення є публічною інформацією.

3.4. Участь громадськості та консультації на різних етапах СЕО

Етапи СЕО	Консультації з органами влади, доступ громадськості до інформації та участь громадськості в СЕО
Визначення необхідності проведення СЕО	Консультації з компетентними природоохоронними органами та органами охорони здоров'я, інформування громадськості
Визначення сфери охоплення	Виявлення органів влади, з якими будуть проводитися консультації, і громадськості для подальшого залучення Консультації з компетентними природоохоронними органами та органами охорони здоров'я На розсуд: Консультації з громадськістю

Аналіз контексту та вихідних умов	На розсуд: Консультації з органами влади та громадськістю з питань контексту та відповідних питань, реєстрація зауважень
Розроблення та порівняльний аналіз альтернативних варіантів	На розсуд: Консультації з органами влади та громадськістю щодо альтернативних варіантів і реєстрація зауважень
Документація	
Консультації з компетентними органами влади та громадськістю	Надання громадськості та органам влади проекту СПП та звіту про СЕО Консультації з органами влади та заінтересованою громадськістю щодо проекту СПП і звіту про СЕО Повідомлення та консультації із зачепленими Сторонами (залежно від обставин) Збір зауважень для їх належного врахування під час прийняття рішення
Прийняття рішення	
Моніторинг	Забезпечення доступу громадськості та органів влади до результатів моніторингу

У процесі СЕО має бути забезпечена участь громадськості, проведення консультацій з органами влади, а також транскордонних консультацій, якщо СПП може мати значні наслідки у транскордонному контексті. В таблиці відображено зв'язок етапів СЕО з процедурами консультацій та участю громадськості, подані можливі варіанти залучення громадськості та проведення консультацій із заінтересованими сторонами на різних етапах СЕО.

На етапі консультацій мають бути організовані консультації з уповноваженими органами та заінтересованою громадськістю, під час яких мають бути отримані коментарі та зауваження щодо звіту про СЕО, а також

альтернативних варіантів проекту СПП. Ці коментарі та зауваження мають бути враховані під час прийняття рішення щодо СПП.

ВИСНОВКИ

1. Стратегічна екологічна оцінка є частиною (розділом) комплексного плану та є інструментом верифікації рішень, запропонованих в комплексному плані, з точки зору впливів на довкілля та здоров'я населення. Іншими словами, виходячи з сучасного стану навколишнього середовища в межах певної території, а також особливостей ймовірних впливу та їх наслідків, за допомогою СЕО здійснюється оцінка як запропонованих проектних рішень комплексного плану, так і запропонованих альтернативних варіантів (як мінімум – варіант, коли план не буде затверджено).
2. СЕО не виконує жодних функцій з передачі інформації та даних в кадастри. Можна говорити лише про те, що завдяки СЕО проектні рішення, що затверджуються в рамках комплексного плану, враховують показники впливу на довкілля та здоров'я населення та не призводять до невиправданого зростання антропогенного впливу. А от саме ці проектні рішення безпосередньо пов'язані з інформацією, яка передається до земельного та містобудівного кадастрів.
3. Процедура СЕО дозволяє не тільки проводити заходи щодо подолання існуючих конфліктів природокористування, а й, головне, упередити можливі потенційні конфлікти, пов'язані з реалізацією планувальних рішень комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади.
4. Здійснення процедури СЕО не спрямоване на обмеження економічної активності в громаді та в регіоні – це інвестиція в майбутній добробут. Стратегічне екологічне оцінювання створює умови для залучення не тільки вітчизняних, але й іноземних інвесторів, що розширює можливості більш повної реалізації потенціалу розвитку громади, сприяє створенню нових робочих місць, покращенню ситуації на ринку праці, зменшенню відтоку найбільш активного населення.
5. Збір інформації і даних, що стосуються розвитку громади, впливає на вибір методів для їх подальшого опрацювання та отримання об'єктивних висновків про стан та можливі зміни довкілля.

6. СЕО планувальних рішень комплексного плану повинна мати достатній ступінь повноти і глибини аналізу передумов, чинників і факторів, що в сукупності визначають можливості реалізації планувальних рішень документу державного планування та ймовірні екологічні наслідки її впливу на компоненти, що охороняються.

7. Базисом розроблення звіту про СЕО, комплексного врахування особливостей природних умов, сучасного екологічного стану та планувальних рішень є геоінформаційні технології, які забезпечують підготовку, узгодження, організацію просторових даних для забезпечення можливостей подальшого їх використання для аналізу та оцінювання. Організація просторових даних з використанням геоінформаційних систем дає можливість найбільш повно і комплексно враховувати всі можливі варіанти впливу проектних рішень на майбутній стан території планування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берданова О. Стратегічне планування. Навчальний посібник / О. Берданова, В. Вакуленко, В. Тертичка. — Л. : ЗУКЦ, 2008. — 138 с.
2. Директива 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку впливу на стан навколишнього природного середовища окремих проектів та програм.— Режим доступу : www.minjust.gov.ua/file/33314
3. Дюсик И. Стратегическая экологическая оценка концепций регионального развития. Том 1: методология / Ири Дюсик, Даниэль Росеки, Войцех Выналек. — Министерство экологии Чешской Республики. Режим доступу: http://archive.rec.org/REC/Programs/EnvironmentalAssessment/pdf/Czech_SEA_Meth_RU.pdf
4. Звіт про стратегічну екологічну оцінку. Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року : проект. — Режим доступу : <http://oblrada.dp.ua/strateg>
5. Карамушка В. І. Екологічна збалансованість стратегічних ініціатив і проектів (інтегрування довкільних аспектів у стратегічне планування та проектну діяльність) : практ. посібник / Віктор Карамушка.— К.: К.І.С., 2012. — 138 с.
6. Національна Стратегія для впровадження СЕО та реалізації вимог СЕО Протоколу ЄЕК ООН : Україна (травень 2006 р.), 2006. — С. 31. — Режим доступу: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/SEA_CBNA/Ukraine_strategy_uk.pdf
7. Оценка требуемого содействия увеличению потенциала для реализации Протокола ЕЭК ООН по стратегической экологической оценке в Республике Украина : страновой обзор / Региональный экологический центр для стран Центральной и Восточной Европы (РЭЦ). — К., 2004. — 29 с.
8. Пособие по применению Протокола ЕЭК ООН по стратегической экологической оценке. Заключительная версия (февраль 2011 г.). Организация Объединенных Наций и Региональный Экологический Центр по Центральной

и Восточной Европе. — 2011. — 273 с. — Режим доступа : http://www.unecse.org/fileadmin/DAM/env/eia/sea_manual/documents/SEA_Manual_final_Feb2011_ru.pdf

9. Протокол по стратегической экологической оценке к Конвенции об оценке воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте. — Киев. — 21 мая 2003 года. — Режим доступа : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_b99

10. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону : практичний посібник / [Боврон Б., Вігода А., Девідсон Г. та ін.] ; за ред. І. Санжаровського. — К. : К.І.С., 2008. — 214 с.

11. Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року : проект. — Режим доступа : <http://oblrada.dp.ua/strateg>

12. Applying Strategic Environmental Assessment: Good Practice Guidance for Development Co-operation. DAC Guidelines and Reference Series / OECD. — 2006. — 180 p. — Режим доступа : http://www.oecd-ilibrary.org/development/applying-strategic-environmental-assessment_9789264026582-en

13. Handbook of strategic environmental assessment / ed. by B. Sadler [et al.]. — London : Earthscan, 2011. — 621 p.

14. Noble B. Regional Strategic Environmental Assessment (R-SEA). Methodological Guidance and Good Practice / Bram Noble, Jill Harriman. — Canada : University of Saskatchewan, 2008. — 59 p.

15. Strategic Environmental Assessment of Policy, Plan and Program Proposals : CIDA Handbook. Canadian International Development Agency. — 2004. — 19 p. 16. Strategic Environmental Assessment: The Cabinet Directive on the Environment Assessment of Policy, Plan and Program Proposals: Guidelines for Implementing the Cabinet Directive. — Ottawa : Privy Council Office and Canadian Environment Assessment Agency, 2010. — 13 p.

17. Hennings, V. (Koord.) (2000): Methodendokumentation Bodenkunde. — 2. Auflage, Hannover

18. Landschaftsplanung / [mit Beitr. von: Claus Bittner]. Christina von Haaren (Hrsg.). – Stuttgart: UTB, Ulmer, 2004, 527 S.
19. Methodendokumentation «Bodenkunde»: Auswertungsmethoden zur Beurteilung der Empfindlichkeit und Belastbarkeit von Böden. 2.Auflage. / Geologisches Jahrbuch. Sonderhefte: ReiheG, Heft SG1 – Ad-hoc-AG Boden-Koordination: Volker Hennings. Verlag Schweizerbart, Stuttgart, 2000.
20. Riedel W., Lange, H. (Hrsg.). (2002). Landschaftsplanung. Heidelberg
21. Schmidt C., Hage G.; Galandi R. u.a. (2010). Kulturlandschaft gestalten – Arbeitsmaterial Kulturlandschaft. Naturschutz und Biologische Vielfalt. Heft 103. Bundesamt für Naturschutz. Bonn Bad Godesberg
22. Schmidt, C.: Hochwasserschutz und –vorsorge auf den Stufen der Regional- und Bauleitplanung – welche Möglichkeiten bieten die planerischen Instrumente? Tagungsbericht der Dresdner Planer Gespräche, Dresden 11/02. Druck- u. Verlagsgesellschaft Marienberg, S. 115-138.
23. Therivel, Riki & González, Ainhoa. (2020). Is SEA worth it? Short-term costs v. long-term benefits of strategic environmental assessment. Environmental Impact Assessment Review. 83. 106411. 10.1016/j.eiar.2020.106411.
24. Вишневецький В. І., Шевчук С. А. Оцінювання стану водних об'єктів Києва за даними дистанційного зондування Землі // Український журнал дистанційного зондування Землі 11(2016) 9–14.
25. Голубцов О. Г. Геоінформаційні системи у ландшафтному плануванні // Фізична географія та геоморфологія. – 2015. – Вип. 3 (79). – С. 173-180.
26. Голубцов О.Г. Інвентаризація та аналіз даних у ландшафтному плануванні на основі ГІС // Укр. геогр. журн. — № 4. — 2014. — С. 21 — 29.
27. Голубцов О.Г. Образ ландшафту: аналіз і оцінювання у ландшафтному плануванні // Укр. геогр. журн. — № 1. — 2018. — С. 15 — 23.
28. Гродзинський М. Д. Ландшафтна екологія: Підручник. Київ, 2014. 550 с.
29. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір / Гродзинський М. Д. – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2005. – Т.1. – 431 с.

30. Дідух Я.П., Фіцайло Т.В., Коротченко І.А., Якушенко Д.М., Пашкевич Н.А. Біотопи лісової та лісостепової зон України / Ред. чл.-кор. НАН України Я.П. Дідух. – К.: ТОВ «Макрос», 2011. – 288 с.
31. Еколого-агрохімічна паспортизація полів та земельних ділянок. Керівний нормативний документ / [за ред. акад. О.О.Созінова]. – К.: Аграрна наука, 1996, 88 с.
32. Інтеграція екологічних вимог в просторові плани громад (методичні настанови) / Г.В. Айлікова, О.Г. Голубцов, Т.В. Криштоп, С.А. Лісовський, Є.О. Маруняк, Ю.М. Палеха, Л.Г. Руденко, Ю.М. Фаріон, В.М. Чехній, Л.О. Чижевська, А. Май, Ш. Хайланд, К. Якобі / Під ред. Л.Г. Руденка. Київ: Інститут географії НАН України, 2020. – 168 с.
33. Лук'янчук, К. А. Геоінформаційне моделювання розвитку ерозійних процесів на локальному і районному рівнях : автореф. дис... канд. геогр. наук : [спец.] 11.00.01 / Катерина Анатоліївна Лук'янчук, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.– Київ : [б.в.], 2020.– 20 с.
34. Малишева Л. Л. Геохімія ландшафтів / Малишева Л. Л. – К.: Либідь, 2000. – 472 с.
35. Методика гідрографічного та водогосподарського районування території України відповідно до вимог Водної Рамкової Директиви Європейського Союзу / В. В. Гребінь, В. Б. Мокін, В. А. Сташук, В. К. Хільчевський, М. В. Яцюк, О.В.Чунарьов, Є. М. Крижановський, В. С. Бабчук, О. Є. Ярошевич - К.: Інтерпрес ЛТД, 2013. – 55 с.
36. Методика екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями / А.В. Гриценко, О.Г. Васенко, Г.А. Верніченко та ін. – Х.: УкрНДІЕП. – 2012. – 37 с.
37. Методика інтеграції екологічної складової розвитку у просторове планування України (регіональний рівень) / Л. Г. Руденко, Є. О. Маруняк, Ю. М. Палеха, О. Г. Голубцов, Ш. Хайланд та ін. / за ред. Л. Г. Руденка. — 2-е вид. — К. : Реферат, 2016. — 80 с.

38. Методические рекомендации по проведению бонитировки почв. – К.: УААН, 1993. – 96 с.
39. Методичні рекомендації щодо визначення максимального рекреаційного навантаження на природні комплекси та об'єкти у межах природно-заповідного фонду України за зонально-регіональним розподілом / Укладачі: С.С. Комарчук, А.В. Шлапак, В.П. Шлапак, Л.П. Яременко, О.З. Петрович, М.Л. Клецов, О.Т. Крижанівська, Л.В. Пархісенко, Т.В. Медіна, О.В. Гуцал, В.П. Гетьман, Г.В. Парчук, Є.М. Гребенюк, О.В. Красовська. – К. : Вид-во "Фітосоціоцентр", 2003. – 51 с.
40. Національний каталог біотопів України. За ред. А.А. Куземко, Я.П. Дідуха, В.А. Онищенко, Я. Шеффера. – К.: ФОП Клименко Ю.Я., 2018. – 442 с.
41. Розширений п'ятирічний звіт про опустелювання та деградацію земель. – Міністерство екології та природних ресурсів України. Київ, 2012, 45 с.
42. Світличний О.О., Чорний С.Г. Основи ерозієзнавства: Підручник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. – 266 с.
43. Стратегічна екологічна оцінка: досвід упровадження в містах України. – К., 2019. – 44 с.
44. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
45. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
46. Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI «Про регулювання містобудівної діяльності» - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
47. Закон України від 20.03.2018 № 2354-VIII «Про стратегічну екологічну оцінку» - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>
48. Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII «Про охорону навколишнього природного середовища» - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
49. Закон України від 18.03.2004 № 1621-IV «Про державні цільові програми» - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>

50. Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII «Про оцінку впливу на довкілля» - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
51. Закон України від 05.10.2000 № 2026-III «Про курорти» - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>
52. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 № 1272 «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення» - [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1272-2020- %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1272-2020-%D0%BF#Text)
53. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.2017 р. № 336 «Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном» - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336-2017-%D0%BF#Text>
54. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 р. № 758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод» - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758-2018-%D0%BF#Text>
55. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.09.2021 № 926 «Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації» - <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-rozroblennya-onovlennya-vnesennya-zmin-ta-zatverdzhennya-mistobudivnoyi-dokumentaciyi-926-010921>
56. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.1996 № 413 «Про затвердження Порядку ведення державного водного кадастру» - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-96-%D0%BF#Text>
57. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2004 р. № 545 «Державна програма запобігання і боротьби з підтопленням земель» - <https://www.kmu.gov.ua/npas/6251282> 86
58. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296 «Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування» - https://mepr.gov.ua/files/docs/nakazy/2018/nakaz_296.pdf

59. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 28.10.2020 № 213 «Про затвердження Критеріїв визначення наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення» - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0009-21#Text>